

Nota Natuurbeleving en -branding

Samenvatting

Natuur is één van de belangrijkste kapitalen van Zeeland. Denk aan onze stranden, duinen, onze polders, ingekleurd door akkers, weilanden en vol met cultuurhistorische sporen van een lange strijd tussen land en zee, mens en water. Een diversiteit aan natuurgebieden, flora en fauna. Een proeverij van alle (zilte) producten, gewassen en zeevruchten van de ons omringende wateren en uit onze bodem. Het is zaak om de rijkdom die de Zeeuwse natuur ons biedt te koesteren en te zorgen dat dit kapitaal benut en meer beleefbaar wordt.

Samen met natuur-, milieu- en vrijetijdsorganisaties wil de Provincie de aanwezige natuur zo toegankelijk, beleefbaar en vindbaar als mogelijk maken, zonder af te doen aan de kwaliteit en diversiteit van de natuur.

Dit doen we met fysieke maatregelen, door de natuur met voorzieningen beter in te richten en te ontsluiten. Maar ook door kennis over en waardering voor de Zeeuwse natuur te vergroten, door ze beter zichtbaar te maken en te promoten. En door met ondernemers producten en diensten te ontwikkelen die natuurbeleving mogelijk maken dan wel vergroten.

Natuurbeleving gaat over het hele pallet van natuureducatie, -promotie en -activiteiten. In deze nota wordt aangegeven hoe de Provincie hier, samen met haar partners invulling aan geeft.

Nota Natuurbeleving en -branding

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1.	Natuur als Zeeuws kapitaal	5
1.2.	Doelstelling natuurbeleving	5
1.3.	Afbakening	5
1.4.	Leeswijzer	5
2.	Beleidskader	6
2.1.	Provinciaal Beleid	6
2.1.1.	Natuurvisie 2017 - 2022	6
2.1.2.	Kustvisie	6
2.1.3.	Gastvrij Zeeland, een provinciale visie op vrijetijdseconomie	9
2.2.	Actoren en krachtenveld	10
3.	Basis voor aanpak natuurbeleving	11
3.1.	Eerste Inspiratie- en brainstormsessies	11
3.1.1.	Bezoek aan provincie Noord-Brabant	11
3.1.2.	Bruisende Breinen	11
3.2.	Uitvoering bezoekersonderzoek natuurgebieden	11
3.3.	Opstellen aanbod-pyramides	12
3.4.	Oprichting samenwerkingsverband "De Zeeuwse Natuur"	14
4.	Actieprogramma 2019 - 2020	17
4.1.	Het verhaal en de branding van natuur en landschap	17
4.2.	Terra Maris, museum voor natuur en landschap	17
4.3.	Gebiedsgericht werken aan natuurbeleving	18
4.3.1.	Nationaal Park Oosterschelde (NPO)	18
4.3.2.	UNESCO Geopark Schelde Delta	20
4.3.3.	Grenspark Groot-Saeftinghe	22
4.3.4.	De Zwinstreek	23
4.3.5.	Wallen Sluis	23
4.3.6.	Streekeigen pad/ankerpunten Zeeuwse Ankers	24
4.4.	Onze verdere en verdergaande ambities	24
5.	Planning	27
Bijlage 1	Kaart Zeeuwse natuurgebieden	28
Bijlage 2	Brainstorm Bruisende Breinen – 4 oktober 2017	31
Bijlage 3	UNESCO GeoPark Schelde Delta	33
Bijlage 3	Programma De Zeeuwse Natuur	34

1. Inleiding

1.1. Natuur als Zeeuws kapitaal

Natuur is één van de belangrijkste kapitalen van Zeeland. Denk aan onze stranden, duinen, onze polders, ingekleurd door akkers, weilanden en vol met cultuurhistorische sporen van een lange strijd tussen land en zee, mens en water. Een diversiteit aan natuurgebieden, flora en fauna. Een proeverij van alle (zilte) producten, gewassen en zeevruchten van de ons omringende wateren en uit onze bodem. Het is zaak om de rijkdom die de Zeeuwse natuur ons biedt te koesteren en te zorgen dat dit kapitaal benut en meer beleefbaar wordt.

Natuurgebieden (Kaart 1) worden van oudsher verworven en beheerd om planten, dieren en landschappen duurzaam te kunnen behouden en ontwikkelen. Recreatief gebruik van natuurgebieden is de laatste jaren echter sterk in opkomst: vogel-spotten, wandelen, sporten, meditatie en bezinning of gewoon genieten van een groene en stille omgeving. Natuur is belangrijk voor mensen en het bewustzijn daarvan neemt toe. Het heeft een positief effect op de gezondheid van mensen en levert daarmee een essentiële bijdrage aan het woonklimaat van Zeeland én aan het toeristische product 'Zeeland'.

Natuur toont daarmee niet alleen haar intrinsieke waarde maar ook haar betekenis voor bewoners, recreanten en toeristen, voor bedrijven en ondernemers (vestigingsklimaat), voor educatie en beleving, voor onderzoek en innovatie en natuurlijk voor de natuur/vogelliefhebber pur sang.

Natuur zorgt voor...

minder **stress** en betere **concentratie**

meer **bewegen** en minder **overgewicht**

gelegenheid tot **ontmoeting**

gezonde **lucht** en minder **geluid**

Er vallen interessante en bij Zeeland passende combinaties te maken tussen natuur, cultuur(historie), gastronomie, sport en beweging, evenementen en educatie als aanbod in unieke gebieden, waarmee natuur een substantiële factor binnen een verdienmodel voor ondernemers wordt. Natuur en landschap horen dan ook thuis in het merkconcept Zeeland Land in Zee. De concrete uitwerking van de brandingstrategie hierbinnen op gebied van natuur en landschap zal medio 2019 worden afgerond.

1.2. Doelstelling natuurbeleving

Centraal in deze nota staat de kerndoelstelling rond natuurbeleving:

Samen met natuur-, milieu-, vrijetijdsorganisaties en ondernemers wil de Provincie de aanwezige natuur zo toegankelijk, beleefbaar en vindbaar als mogelijk maken, zonder af te doen aan de kwaliteit en diversiteit van de natuur.

Dit doen we met fysieke maatregelen, door de natuur met voorzieningen beter in te richten en te ontsluiten. Maar ook door kennis over en waardering voor de Zeeuwse natuur te vergroten, door ze beter zichtbaar te maken en te promoten. En door met ondernemers producten en diensten te ontwikkelen die natuurbeleving mogelijk maken dan wel vergroten.

Conform de vastgestelde Natuurvisie (Natuurvisie Zeeland 2017-2022) gaat natuurbeleving over het hele pallet van:

- Natuureducatie
- Natuurpromotie
- Natuuractiviteiten.

1.3. Afbakening

In deze nota wordt weergegeven hoe de Provincie invulling geeft aan bovenstaande doelstelling, vanuit bestaande beleidskaders. Omdat deze nota gericht is op uitvoering, is het geen statisch maar een levend document. Er is immers samenwerking met een veelheid aan externe partijen, met ieder eigen doelen en ambities. Daarnaast zullen actuele studies of onderzoeken mogelijk tot bijsturing leiden. Tenslotte zal de opbrengst uit de in wording zijnde brandingstrategie verder richting geven aan concrete acties.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 komen kort de gehanteerde kaders en het Provinciaal beleid aan bod. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk een beeld gegeven van de actoren en het krachtenveld die betrokken zijn bij het onderwerp natuurbeleving.

In hoofdstuk 3 wordt beschreven wat er al is gedaan en wat dus het vertrekpunt, c.q. de basis is voor de aanpak Natuurbeleving en -branding. In hoofdstuk 4 wordt het actieprogramma verwoord: wat loopt er en wat gaan we nog doen op het gebied van natuurbeleving. Tot slot wordt in hoofdstuk 5 (een globaal indicatief) overzicht gegeven van de planning.

2. Beleidskader

2.1. Provinciaal Beleid

In dit hoofdstuk wordt het voor het onderwerp natuurbeleving vastgesteld Provinciaal beleid weergegeven. Het betreft onderdelen uit de Natuurvisie Zeeland 2017-2022, de Kustvisie en de nota Gastvrij Zeeland, de Provinciale visie op vrijetijdseconomie.

2.1.1. Natuurvisie 2017 - 2022

In de Natuurvisie Zeeland 2017-2022 (vastgesteld door Provinciale Staten op 21 april 2017) wordt het natuurbeleid van de Provincie op hoofdlijnen verwoord op basis van zeven pijlers: natuurbescherming, natuurbeheer, natuurontwikkeling, natuurherstel, natuurverbreding, natuurbeleving en landschap.

▲ Foto 3: Klimbos Zeeuwse Helden, Westerschouwen. Klimplezier tot in de boomtoppen

Zoals de Natuurvisie stelt, draagt natuurbeleving en de mogelijkheid om van de natuur te kunnen genieten en van de natuur te leren, positief bij aan ons welbevinden, onze gezondheid en een prettige woon- en werkomgeving. Daarnaast vergroot natuurbeleving ook de betrokkenheid bij natuur en de waardering ervoor. Dit kan het draagvlak voor natuurbescherming, -beheer en -ontwikkeling versterken. In de online enquête tijdens het traject om tot de Natuurvisie te komen gaven de stakeholders aan dat zij natuurbeleving het belangrijkste onderwerp vinden voor de toekomst van de natuur in Zeeland (op de voet gevolgd door biodiversiteit).

Natuurbeleving wordt onder meer bepaald door de fysieke inrichting met (recreatieve) voorzieningen in en om de natuurgebieden.

Dit wordt de komende jaren dan ook gestimuleerd en samen met betrokkenen (o.a. terreinbeheerders en ondernemers) gerealiseerd. Kennis over natuur en bekendheid van natuurgebieden dragen bij aan natuurbeleving. Nu is bijna 95% van alle bestaande natuur toegankelijk of beleefbaar. Ook voor nieuwe natuur wordt het uitgangspunt gehanteerd dat deze toegankelijk of beleefbaar is waar dat kan (nieuwe natuur kent een minimale ondergrens van 90%).

Wat opvalt in de afgelopen jaren is dat naarmate het Natuurnetwerk Zeeland steeds verder wordt gerealiseerd, de brede maatschappelijke betekenis hiervan, steeds duidelijker is geworden, vooral voor toerisme (zowel voor toerist als ondernemer), de leefomgevingskwaliteit van omwonenden en als versterkende factor voor het vestigingsklimaat. De mogelijkheden voor toegankelijkheid en recreatief gebruik van de bestaande natuurgebieden worden door de Provincie dan ook systematisch bekeken.

De behoefte aan recreatiemogelijkheden in en rond natuurgebieden is vaak groter dan het aanbod aan voorzieningen. Uit de consultatie tijdens het opstellen van de Natuurvisie en uit gesprekken die sindsdien zijn gevoerd komt dit keer op keer terug.

Uiteraard geldt dat natuurbeleving (wensen van bezoeker) in balans moet zijn met natuurkwaliteit (bescherming van natuurwaarde).

Waar ruimte is en de natuurwaarden het toelaten, kunnen kansen worden benut. Attracties horen daarmee in principe niet thuis in een natuurgebied. Wel kunnen deze, zolang ze geen negatief effect hebben op natuur- en landschapswaarden, ontwikkeld worden in de randzone. Soms, bijvoorbeeld bij een aan de natuur gerelateerde attractie, is een combinatie mogelijk op een niet gevoelige plek. Denk hierbij aan een klimbos of aan andere vormen van speelnatuur. Bij natuurbeleving gaat het dus steeds om de vragen welke soort beleving mogelijk is en waar deze kan worden aangeboden.

In de Natuurvisie werd al aangekondigd dat de doelen en strategieën voor natuurbeleving nader zullen worden uitgewerkt in een nota Natuurbeleving. De samenhang, effectiviteit en efficiëntie van alle Zeeuwse initiatieven op het vlak van natuurbeleving moet

namelijk vergroot worden. Voor alle helderheid nogmaals: onder natuurbeleving wordt het brede spectrum van natuureducatie, natuurpromotie en natuuractiviteiten verstaan.

Belangrijkste aandachtspunten vanuit de Natuurvisie bij de uitwerking van natuurbeleving is dat de focus vooral komt te liggen op:

- De typisch voor Zeeland kenmerkende en onderscheidende natuur
- Dat het nader bepalen van doelen en strategieën wordt opgepakt in samenspraak met betrokken maatschappelijke partijen (zie ook paragraaf 2.2.)

Tijdens de totstandkoming van de Natuurvisie zijn al flinke stappen gezet in de Zeeuwse samenwerking op het vlak van natuurbeleving door de oprichting in 2018 van het samenwerkingsverband De Zeeuwse Natuur (zie ook 3.4).

2.1.2. Kustvisie

De kwaliteiten van de Zeeuwse kust, de stranden, de dijken, duinen en dammen, de kustlijn en eilandenstructuur en het raakvlak tussen water en land versterken elkaar en zorgen voor een unieke beleving. Natuur, landschap, samenleving, toerist en accommodatie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Kwaliteit én vitaliteit zijn van belang. Zeeland is met recht een Kwaliteitskust.

De Zeeuwse Kustvisie geeft invulling aan de opgaven om de natuur- en landschapskwaliteiten te beschermen, de vitaliteit van de verblijfsrecreatie te waarborgen en de waterveiligheid te garanderen. Essentieel daarbij is een integrale benadering die antwoord geeft op de vraag hoe de Zeeuwse kust als drager van identiteit, kwaliteit en aantrekkingskracht kan worden versterkt.

▲ Foto 4: Spelen in een natuurlijke/groene omgeving

Dat is een gezamenlijke opgave waarbij geen enkele partij exclusief alle bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden draagt. De kustvisie is een product dat tot stand kwam met medewerking van de gezamenlijke betrokken partijen.

Om de onderscheidende kwaliteit en identiteit van de Zeeuwse kust verder te versterken wordt ingezet op een verdergaande differentiatie van het recreatieve product. Met focus op strandplezier, natuurrecreatie en cultuurtoerisme kan een nader onderscheid worden aangebracht en wordt tevens de lokaal al aanwezige identiteit versterkt.

De gebieden van Zeeuwse topkwaliteit op gebied van natuur en landschap zijn van groot belang voor het beleven van de kust. De mogelijkheid om van de natuur te kunnen genieten en van de natuur te leren, draagt positief bij aan Zeeland als Kwaliteitskust en het welbevinden en de gezondheid van zowel gast als inwoner. Ook vergroot het de betrokkenheid bij natuur en de waardering daarvoor. Op enkele kwetsbare onderdelen na zijn in het kustgebied de natuurgebieden toegankelijk en/of te beleven. Voor de drukst bezochte gebieden daarvan zoals de Manteling van Walcheren en de Kop van Schouwen bestaat ook vanuit de Kustvisie de wens het voorzieningenniveau verder te optimaliseren.

2.1.3. Gastvrij Zeeland, een provinciale visie op vrijetijdseconomie

De provinciale visie op de gastvrijheidseconomie is begin 2015 door Gedeputeerde Staten vastgesteld en opgenomen in de Economische agenda die door Provinciale Staten is vastgesteld. Dit vanuit het gegeven dat de markt steeds sneller verandert en de gast meer dan alleen goede basisvoorzieningen verwacht. Dat dwingt tot keuzes binnen en voor de sector om er voor te zorgen dat de gast voor vrijetijdsbeleving in Zeeland kiest/blijft kiezen. Gastvrijheid is hierbij erg belangrijk. Door de focus te richten op

bijzondere producten en diensten kan Zeeland zich ontwikkelen naar een vrijetijdsbestemming met kwalitatief goede basisvoorzieningen en een fantastische Zeeuwse ervaring.

Figuur1: business(re)modelling - Bron: H. Mommaas

Voor de lange termijn (2040) is de provinciale visie op de vrijetijdseconomie als volgt geformuleerd:

Zeeland is (in 2040) een unieke vrijetijdsbestemming waar de gast zintuig prikkelende belevenissen ervaart die je alleen hier kunt hebben. Het aanbod van voorzieningen (vervoer, verblijf en vermaak), de informatievoorziening en de promotie zijn hier helemaal op afgestemd.

▲ Foto 5: De Zeeuwse kust is één en al beleving. Een kust om zuinig op te zijn

▲ Foto 6: ook de Zeeuwse fruitteelt draagt bij aan de beleving van natuur en landschap

2.2. Actoren en krachtenveld

Er is een eerste inventarisatie van de belangrijkste betrokken partijen en overige directe en meer indirecte betrokkenen uitgevoerd. Hierdoor ontstaat er een beeld wie wanneer en voor welke onderwerpen betrokken moet worden. Dit heeft geleid tot de huidige werkgroep waarin wordt samengewerkt.

De direct betrokken partijen bij de deelopgave natuurbeleving:

- De Zeeuwse Natuur
- Natuurmonumenten,
- Stichting Het Zeeuwse Landschap,
- Staatsbosbeheer,
- VVV Zeeland,
- Economische Impuls Zeeland,
- Kenniscentrum Kusttoerisme (HZ),
- IVN,
- Nationaal Park Oosterschelde,
- Stichting Landschapsbeheer Zeeland,
- Terra Maris,
- Poldernatuur Zeeland,
- Provincie Zeeland.

Onder betrokkenheid verstaan we hier: deelname aan het proces, inbreng van kennis, inzet van menskracht, inzet budget of ondersteunende middelen en faciliteiten, het creëren van draagvlak en/of het uitdragen en promoten van (deel)producten.

Daarnaast zijn gemeenten, met name op concreet gebiedsniveau, direct betrokken partij. Een provinciebrede samenwerking zou kunnen ontstaan via de regionale Natuur en Milieu Educatiecentra (NME-centra).

Rond deze groep van direct betrokkenen bevinden zich (veel) meer organisaties die een relatie met natuurbeleving hebben. Denk daarbij aan (agrarische) natuurverenigingen, ondernemers in de natuur en aan erfgoed Zeeland. Deze organisaties zullen voor specifieke onderwerpen ook later nog worden betrokken via periodieke raadpleging, symposia en workshops

3. Basis voor aanpak natuurbeleving

Samen met de direct betrokken partijen (genoemd in paragraaf 2.2) is in de afgelopen periode gewerkt aan de basiskennis en samenbrengen van percepties van partijen. Op het moment van schrijven van deze nota is het werken aan een brandingstrategie van start. Achtereenvolgens staan we hieronder stil bij de basistappen die zijn genomen alvorens met de brandingstrategie kon worden begonnen:

- Eerste Inspiratie- en brainstormsessies
- Uitvoering bezoekersonderzoek natuurgebieden
- Opstellen aanbod-pyramides
- Oprichting van samenwerkingsverband De Zeeuwse Natuur en opstellen van meerjarenvisie

3.1. Eerste Inspiratie- en brainstormsessies

3.1.1. Bezoek aan provincie Noord-Brabant

Om een gezamenlijk beeld te krijgen bij hoe we onze unieke Zeeuwse natuur en ons gevarieerde landschap nog beter toegankelijk en beleefbaar kunnen maken en kunnen promoten, is samen met een flink aantal direct betrokken partijen een inspiratie werkbezoek aan de Brabantse Wal en de West-Brabantse Waterlinie gebracht. In dat gebied zijn een aantal duidelijke keuzes gemaakt rond toegankelijkheid en beleefbaarheid van gebieden. In Brabant gebeurt dit door middel van het concept van Natuurpoorten (www.natuurpoorten.nl). Deze natuurpoorten komen tot stand door samenwerking van overheid, ondernemers en terreinbeheerders. Met name in het gebied van de West-Brabantse Waterlinie, is de beleefbaarheid versterkt door te werken met iconische elementen op het raakvlak van kunst, architectuur en doelmatigheid met een sterke link naar de cultuurhistorie in het gebied. Twee goede voorbeelden zijn de Mozesbrug en de Pompejustoren bij Fort de Roovere (Halsteren)

3.1.2. Bruisende Breinen

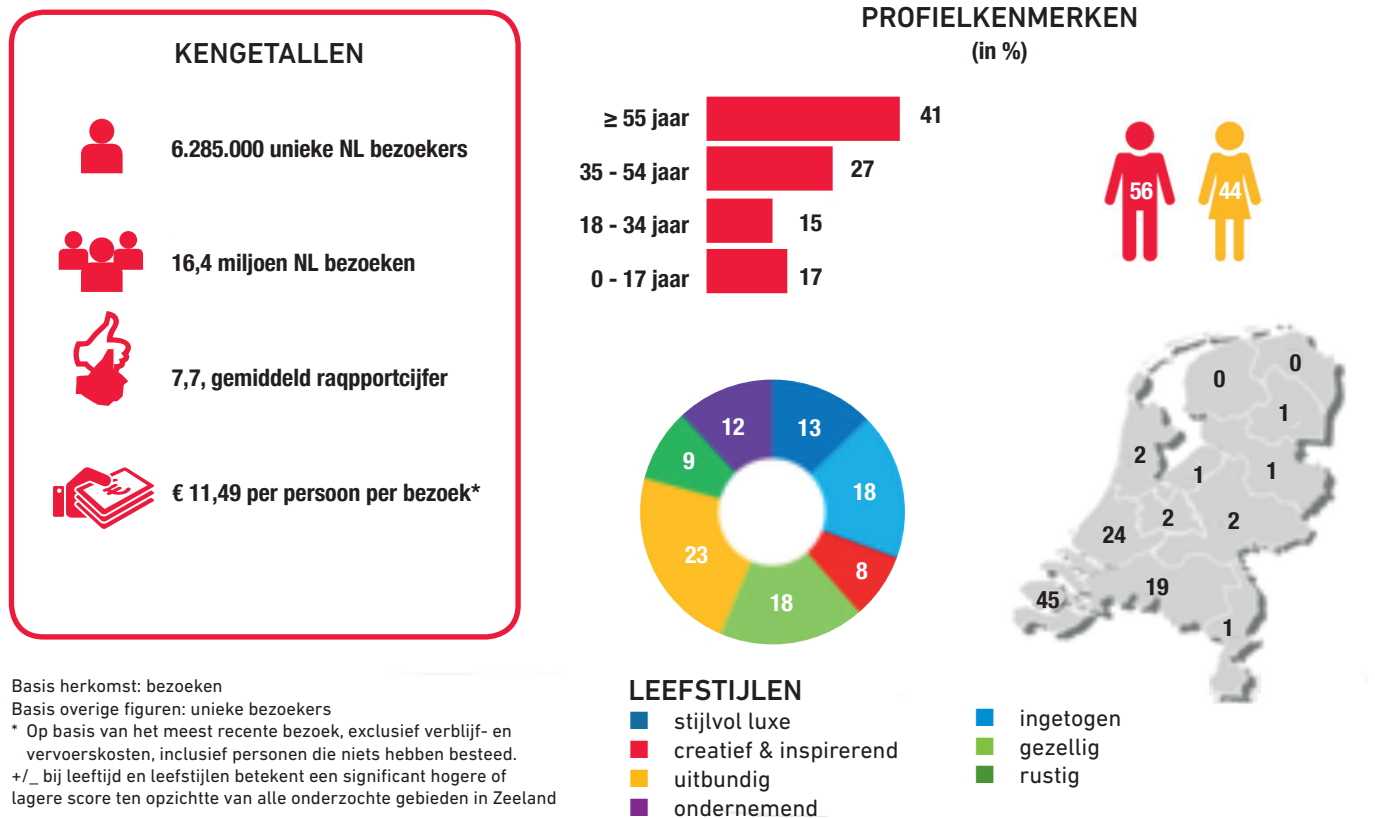
Met de direct betrokken partijen (de natuurorganisaties en toeristische organisaties) is een brainstormsessie onder de naam "Bruisende Breinen" gehouden. Doel hiervan was om gezamenlijk te benoemen wat nu precies wordt bedoeld als we het hebben over de onderscheidende en typisch Zeeuwse natuur en het landschap. Ook is een eerste verkenning gehouden over hoe je de beleving van dat onderscheidende en typische kunt versterken en vergroten. Belangrijke constatering, die nauw aansluit bij het concept Zeeland Land in Zee, is dat het uitgangspunt moet zijn dat er wat betreft natuurbeleving een grote verwevenheid bestaat met andere Zeeuwse kapitalen, zoals food, Zeeuws licht, land/water, watertechnologie, cultuurhistorie (Staats-Spaanse linies, verdrinken dorpen, etc). In bijlage 1 zijn de resultaten opgenomen.

3.2. Uitvoering bezoekersonderzoek natuurgebieden

Er is in samenwerking tussen Staatsbosbeheer, Kenniscentrum Kusttoerisme, Natuurmonumenten en Het Zeeuws Landschap door het NBTC NIPO een onderzoek (nulmeting) gedaan onder bezoekers van Zeeuwse (natuur)gebieden. Dit "Bezoekersonderzoek natuurgebieden Provincie Zeeland 2017" levert een schat aan informatie over de motieven en activiteiten van de bezoekers van de meeste van de onderzochte gebieden, over het profiel van deze bezoekers, de bestedingen in relatie tot een bezoek aan een gebied, de waardering van diverse aspecten van een gebied (van toiletten tot landschappelijke waarde), alsmede cijfers over bezoekersaantallen en waardering van de gebieden. In het onderzoek zijn 33 gebieden van verschillende terreinbeheerders meegenomen. Het gaat hierbij om een online onderzoek onder een representatieve steekproef. NBTC NIPO Research heeft een dergelijk onderzoek inmiddels in 11 provincies afgerond, waardoor resultaten tussen provincies kunnen worden vergeleken.

▲ Foto 7 en 8: Mozesbrug bij Fort de Roovere en het herkenningssymbool voor een Brabantse Natuurpoort

Figuur 2: Kengetallen bezoekers Zeeuwse natuurgebieden

Uit het onderzoek kwam de volgende top 5 van meest bezochte Zeeuwse natuurgebieden naar voren (let op: meest bezocht is niet gelijk aan meest onderscheidend en typisch Zeeuws):

1. Neeltje Jans 30%
2. Kust West-Zeeuws-Vlaanderen 28%
3. Brouwersdam 26%
4. Zuidwestkust Walcheren 25%
5. De Manteling 23%

Met natuurgebieden worden in het onderzoek overigens verschillende soorten gebieden verstaan: bos, strand, natuurterreinen en groene recreatiegebieden. Het gaat in dit onderzoek daarom niet per se om gebieden met bijzondere natuurwaarden. Het zijn gebieden die bij mensen het gevoel van natuur oproepen in de brede zin van het woord.

Voorafgaand aan het bezoek aan een Zeeuws natuurgebied zoeken vooral de bezoekers die in Zeeland op vakantie zijn informatie over de omgeving, routes en eventuele activiteiten en bezienswaardigheden. Met name toeristen uit Duitsland (63%) zoeken naar informatie over de omgeving. Ze gebruiken vaak zoekmachines zoals Google, maar benutten ook VVV Zeeland (website 25% en VVV inspiratiepunten 14%). Daarnaast ontvangen bezoekers informatie van vrienden, familie en kennissen.

Achteraf delen bezoekers hun ervaringen vooral mondeling (57%) en via Facebook (22%) met anderen. Ongeveer een derde deel van de bezoekers deelt achteraf zijn ervaringen niet. Opvallend is dat natuurbezoek weinig alleen gebeurt maar vooral gezamenlijk en de helft doet dat dan vooral tijdens de vakantie. De auto is het middel bij uitstek om naar een gebied te gaan (59%) gevolgd door de fiets op

de tweede plaats (30%). Wandelen scoort hier 8%.

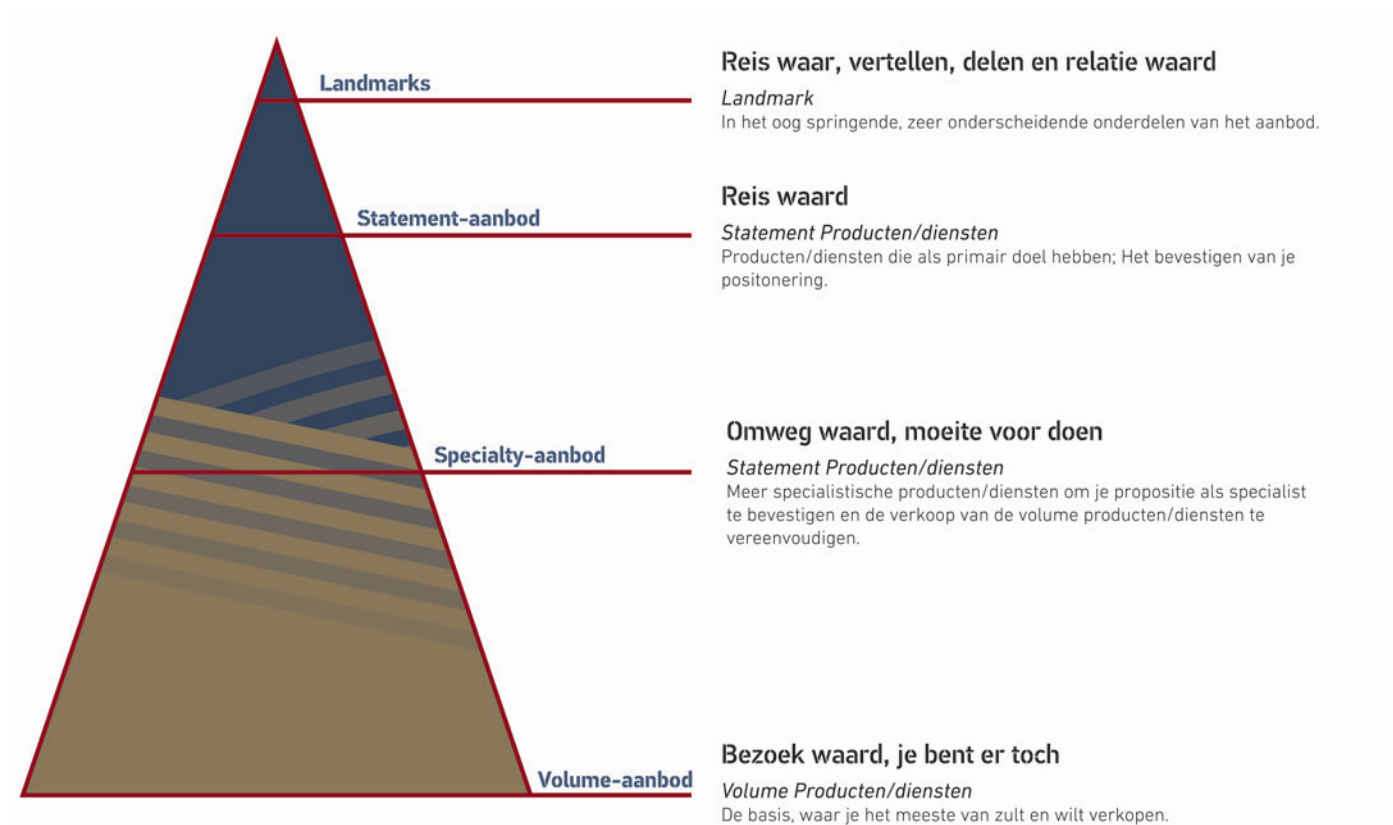
Aan de bezoekers is ook gevraagd waar natuurgebieden aan moeten voldoen, wil het voor hen aantrekkelijk zijn om deze gebieden te bezoeken. Uit de antwoorden komt naar voren dat natuurgebieden rust moeten bieden, schoon moeten zijn, makkelijk toegankelijk moeten zijn (ook voor minder validen) en mooie natuur moeten bieden. Een aantal keer wordt aangegeven dat de natuur puur moet blijven en niet moet worden volgebouwd met eetgelegenheden of andere faciliteiten.

Het rapportcijfer:

Het rapportcijfer dat de Zeeuwse natuur en het landschap krijgt is goed. Het bezoek aan een Zeeuws natuurgebied wordt met een 7.7 beloond.

3.3. Opstellen aanbod-pyramides

Binnen het branding- en promotieconcept Zeeland Land in Zee, dat gericht is op mensen van buiten Zeeland, is het belangrijk om goed zicht te krijgen op de Zeeland-specifieke iconen die een prominente rol spelen in de gebieds promotie en branding. Om dit in beeld te brengen wordt de zogenaamde methode van de aanbod-pyramide gebruikt. Er zijn twee werksessies georganiseerd om -redenerend vanuit verschillende doelgroepen- de aanbod-pyramides voor natuur en landschap in te vullen. In figuur 3 wordt het principe van de aanbod-pyramide toegelicht. Door deze methode worden keuzes gemaakt in het typisch Zeeuwse en onderscheidende karakter van gebieden, wat van groot belang is bij gebiedsbranding (wat zet je in je etalage?).

Figuur 3: Het principe van de aanbod-pyramides waarbij ieder aangedragen gebied onder 1 van de 4 categorieën wordt geplaatst

▲ Foto 9: Jezelf opladen in de natuur. Nu nog een oplaadpunt voor de fiets er bij!

Figuur 4 en 5 (pagina 15): Voorbeelden visualisatie van het aanbod aan natuur en landschap voor twee verschillende doelgroepen

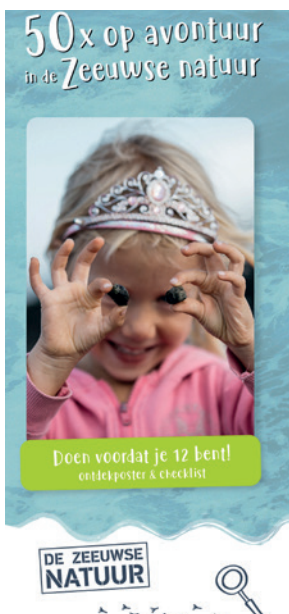
Tijdens de werksessies zijn de aanbod-pyramides ingevuld vanuit het perspectief van 9 doelgroepen: de vogelaar/natuur-pro, de voorbijganger, de waterliefhebber, de slow tourist, de vestiger, het investerend buitenlands bedrijf, de bestuurdersdelegatie, de aankomende UCR-student en de actieve basisschool. De resultaten zijn verwerkt en dienen als input voor de nu in ontwikkeling zijnde brandingstrategie (zie hoofdstuk 4). Daarnaast zijn de resultaten per doelgroep verwerkt in visualisaties die in één oogopslag het aanbod per doelgroep verdeeld over de provincie weergeven.

Tussen de verschillende doelgroepen zitten duidelijk verschillen. Zo zoekt de vestiger natuurbeleving vooral dicht bij stad en dorp terwijl de natuurvorser juist de stilte en rust van het achterland prefereert. Maar er zijn ook belangrijke overeenkomsten. De Oosterschelde, inclusief de natuurontwikkeling langs de zuidkust van Schouwen

en Tholen, het Verdrongen land van Saeftinghe, de Zak van Zuid Beveland en de kustzone kwamen bij de meeste doelgroepen als 'landmark' (zie figuur 3) naar voren.

3.4. Oprichting samenwerkingsverband "De Zeeuwse Natuur"

Sinds 1 januari 2018 werken IVN Zeeland, Terra Maris, Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Het Zeeuwse Landschap en Stichting Landschapsbeheer Zeeland samen onder de noemer "De Zeeuwse Natuur". De aanleiding van dit samenwerkingsverband was een ambitie, geformuleerd in het Coalitieakkoord 2015-2019, "Krachten Bundelen", op het gebied van educatie, voorlichting, informatie en promotie van natuurgebieden.

▲ Foto10:
Doen voor je 12 bent!

▲ Foto11: Natuur als bron van blijde verwondering

Figuur 5

De vijf organisaties vormen de basis van de samenwerking. De gemeentelijke Natuur- en Milieueducatiecentra (NME-centra) zijn natuurlijke partners waarmee nauw wordt samengewerkt. Verder worden er, afhankelijk van de activiteiten, partijen bij gezocht. Op het gebied van natuurbeleving zijn dat bijvoorbeeld Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Op het gebied van natuur en gezondheid kunnen dat HZ-Vlissingen en de GGD-Zeeland zijn. Vanzelfsprekend is VVV Zeeland partner als het gaat om natuur en recreatie.

In de eind 2018 gepresenteerde meerjarenvisie van De Zeeuwse Natuur ("Meer zichtbaarheid & meer impact door meer samenwerking") wordt de samenwerking tot 2023 beschreven. Jaarlijks worden de ambities concreet gemaakt in een gezamenlijk jaarplan.

Ambitie:

Het samenwerkingsverband De Zeeuwse Natuur (DZN) draagt bij aan een Zeeland waar kinderen in verbinding met natuur opgroeien en inwoners en recreanten toegang hebben tot beleefbare & rijke natuur, heel dichtbij. Waar het fijn wonen, werken en leven is. DZN richt zich met name op educatie, bewustwording en beleving: "De Zeeuwse natuur: beleef, beweeg en leer".

Vijf programma's

Vanuit het samenwerkingsverband DZN wordt gewerkt aan programma's rond natuurbeleving en -communicatie in Zeeland. De focus ligt voorlopig op vijf programmalijnen, die zo mogelijk verbreed kunnen worden (verdere toelichting is te vinden in bijlage 3):

1. Kind & Natuur; spelen in en leren van de Zeeuwse natuur
2. Natuur & Gezondheid; vitaal wonen, werken en recreëren in Zeeland
3. Groene vrijwilligers; de Groene Academie Zeeland
4. Klimaatadaptatie en biodiversiteit
5. Natuur & Recreatie

Binnen de tweede programmalijn 'natuur en gezondheid' wordt een bijzondere verbinding gelegd met het samenwerkingsinitiatief "Gezond in Zeeland". Daarbinnen werken vijf zo benoemde 'makelaars' vanuit 5 pijlers samen: gezond bewegen, gezond recreëren, gezond eten, gezond blijven en gezond de natuur in. De makelaar van deze vijfde pijler participeert vanuit De Zeeuwse Natuur en legt verbindingen met het netwerk uit de andere pijlers met als doel nieuwe gezonde initiatieven te ontwikkelen, met natuur als ingrediënt en/of decor. Vanwege het belang van sporten en bewegen in de natuur heeft de Provincie afspraken gemaakt met Staatsbosbeheer over het kosteloos toestaan van niet commerciële (sport)evenementen in hun gebieden.

De gezamenlijke herfstcampagne 2018 "Beleef de herfst. Kom je mee naar buiten?", waar ook Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten bij aansloten, laat zien hoe mooi de herfst in Zeeland is en op hoeveel plekken die beleefbaar is met een waaier aan excursies, evenementen en overige activiteiten.

▲ Foto 12: De gezamenlijke herfstcampagne 2018

4. Actieprogramma 2019 - 2020

In het voorgaande hoofdstuk was te lezen welke (voorbereidende) activiteiten al zijn ondernomen. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op lopende of toekomstige activiteiten: het actieprogramma 2019-2020. In 2018 zijn diverse activiteiten op basis van de Natuurvisie in gang gezet en voor 2019 staat er al een uitgebreid programma in de steigers. Voor 2020 zullen aan de hand van de uitkomsten van de brandingstrategie en in overleg met partners nog activiteiten op het programma komen. Denken over en uitvoering geven aan lopen daarbij gelijk op. Zaken die aansloten bij lopende activiteiten of projecten zijn voortgezet of zijn voorzien van een extra impuls. Benodigd onderzoek is meteen gestart, maar ook de niet te missen kansen zijn gegrepen. Al deze zaken zijn in samenspraak met de betrokken partijen opgepakt en ingevuld.

Het samenbrengen van externe partijen binnen een netwerk heeft plaatsgevonden en daarbinnen wordt gewerkt aan geformuleerde doelen uit de provinciale beleidsnota's. De oprichting van "De Zeeuwse Natuur" is daar een goed voorbeeld van. Dit samenwerkingsverband is in de steigers gezet en sinds 2018 van start gegaan met gezamenlijke activiteiten. De komende jaren zal dit meer omvang moeten krijgen en moet de samenwerking worden bestendigd en waar mogelijk worden uitgebreid. De komende tijd zal daar de nodige energie op worden gezet.

Er zijn echter ook zaken die meer voorbereiding vragen en langere tijd vergen om te realiseren. En ook niet alles kan tegelijkertijd. Met het ontwikkelen van de brandingstrategie, in combinatie met het gebruik van de uitkomsten uit het bezoekersonderzoek kijken we welke zaken prioriteit behoeven, welke gebieden we in de spotlights willen zetten, waar aanvullende voorzieningen nodig zijn en waar we focus in het programma willen brengen of waar we meerwaarde kunnen vinden in combinatie met programma's van de partners.

Samen met de partners wordt daar voortdurend aan gewerkt. Doel is ook om, in nauwe samenwerking met de Toeristische Uitvoering Alliantie, de betrokkenheid van ondernemers te vergroten. Daarbij zullen we ook zoeken naar gecombineerde verdienmodellen, zowel voor ondernemers als voor de betrokken partners.

4.1. Het verhaal en de branding van natuur en landschap

In Zeeland is gewerkt aan een gemeenschappelijke brandingstrategie, "Zeeland, Land in Zee". Deze merknaam wordt stapsgewijs geladen. De identiteit van Zeeland wordt logischerwijs mede bepaald door de natuurlijke ontstaansgeschiedenis (al dan niet in samenhang met menselijk handelen), het landschap en de natuur (flora en fauna, boven en onder water).

Binnen "Zeeland, Land in Zee" heeft er nog geen lading plaatsgevonden van 'natuur en landschap' als Zeeuws kapitaal. Met een door alle betrokken partijen gemeenschappelijk gedragen brandingstrategie zal hier verandering in worden gebracht. Natuur en landschap moeten onderdeel worden van de branding van Zeeland. Dit moet hand in hand gaan met een verbeterde/geoptimaliseerde beleving in en rond natuur/landschap en een vergro-

tenbaarheid voor toeristen, recreanten en vestigers; én ook voor bewoners en ondernemers uit Zeeland.

De partijen die samenwerken binnen de deelopgave Natuurbeleving hebben uitgesproken gezamenlijk stappen te willen zetten in het kader van Zeeuwse natuurbranding en -beleving. Het hoofddoel is meerledig en bestaat uit:

- De uniciteit van (delen van) de Zeeuwse (onder water) natuur en landschap definiëren/lokaliseren;
- De associatie van Zeeland met een rijke en unieke natuur en landschap ontwikkelen;
- Het verder beleefbaar, herkenbaar, vindbaar en toegankelijk maken van de Zeeuwse natuur en het landschap;
- Kwetsbare natuur en landschap beschermen;
- De naamsbekendheid van de Zeeuwse natuur en landschap vergroten (Zeeland is meer dan strand)

De verschillende producten die in de afgelopen periode, na vaststelling van de Natuurvisie al zijn opgeleverd (zie hoofdstuk 3) vormen input voor de strategie.

Actie:

Ter ondersteuning van het kerndoel van de Zeeuwse natuurbeleving en -branding, is een aanbesteding gestart die gericht is op:

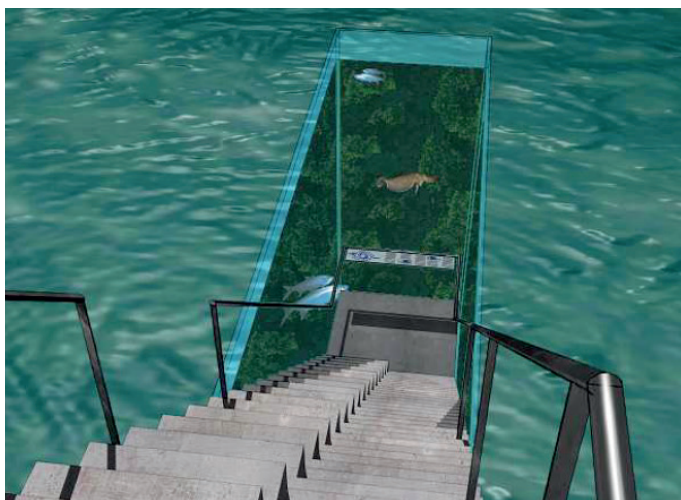
- 1. (Gezamenlijke) natuurbranding en communicatie (identiteit en vindbaarheid)**
- 2. Concrete (inrichtings)maatregelen ter bevordering van beleving, herkenbaarheid en toegankelijkheid (toolbox, bruikbaar zijn voor natuurorganisaties, overheden, ondernemers en marketingbureaus).**

De uitkomsten van de brandingsstrategie voor natuur(beleving) zullen in belangrijke mate sturend zijn voor de toekomstige activiteiten en investeringen op het gebied van natuurbeleving. Voor het Zwin en het Grenspark Groot-Saeftinghe wordt grensoverschrijdend samengewerkt aan de branding van deze gebieden. Branding van deze gebieden zal dus een combinatie worden van de Zeeuwse en Vlaamse brandingstrategieën. En dit moet passen binnen het Land in Zee concept en de te ontwikkelen brandingsstrategie natuur en landschap in Zeeland.

4.2. Terra Maris, museum voor natuur en landschap

Terra Maris is het museum voor natuur en landschap van Zeeland. Sinds 2007 is Terra Maris een erkend geregistreerd museum, volgens de criteria van de Nederlandse Museumvereniging. In 2018 stond Terra Maris in de top 5 van meest bezochte musea in Zeeland. Terra Maris betekent letterlijk "Land van de zee" en sluit daarmee direct aan bij de brandingstrategie "Zeeland, land in Zee". De missie van het museum luidt als volgt:

"Terra Maris wil op een spannende en attractieve wijze informatie geven aan een breed publiek over natuur en landschap van Zeeland, waarbij de relatie met de (internationaal gezien) unieke ontstaansge-

▲ Foto 14: Ideeënrijvraag uitkijkpunt Oosterschelde

schiedenis van het Zeeuwse land (en wisselwerking tussen mens en natuur) een centraal thema is."

Terra Maris bestaat uit een attractief museum met de balans tussen inhoud en vermaak dat een collectie kent die met name vertelt over de ontwikkelingsgeschiedenis van Zeeland en daarmee indirect op de beleving van natuur en landschap. De landschapstuin, de Hortus Zeelandia, maakt deel uit van de permanente expositie. De landschapstuin is een afspiegeling van de Zeeuwse landschapselementen en natuurgebieden. Hier worden verhalen beleefd over bijvoorbeeld de moertering, dijken-, duinen- en akkernatuur. Tegelijk is de tuin een podium voor uiteenlopende activiteiten rond insecten waaronder bijen en honingbijen, meditatie, kunst, Middeleeuwse spelen en zo door. Ook zijn de tuin, het educatieve ScharrelLAB, het Mottekasteel, en het aangrenzend duin en strand een buitenplaats voor natuuronderwijs.

De wisselexposities in het museum zijn voornamelijk gericht op meer natuurgerichte thema's met een maatschappelijke relevantie. Aangesloten wordt op de beleving van een ieder en in het bijzonder van jongeren. Voorbeelden hiervan zijn de exposities 'Love is in the air' die verhaalt over de passie in de dierenwereld en "Laat maar waaien" waar op aansprekende wijze het effect van de wind op natuur en samenleving wordt beleefd.

Ook wordt aangehaakt op de actualiteit. Het belang van biodiversiteit speelt in de landschapstuin een prominente rol. Door de inrichting en het beheer van de tuin. Maar ook door het "Raathuis", een bijenschuur waar imkers en publiek elkaar ontmoeten en kennis wordt gedeeld over het belang van de wilde- en honingbijen.

Actie:

Terra Maris vervult een prominente rol als podium voor natuur gerelateerde beleving en -educatie voor zowel inwoners als gasten. Deze rol moeten zij blijven vervullen, onder andere door attractieve wisselexposities, het toepassen van nieuwe technieken, eigentijdse presentatiemogelijkheden en het inspelen op actualiteiten. Het wordt nog meer een "natuurlaboratorium" waar continue wordt gezocht naar de balans tussen inhoud en vermaak. Zo speelt de aangespoelde Potvis Pieter (zie in kader hieronder) binnenkort een centrale rol in het museum.

▲ Foto 15: Vogelkijkhut in Waterdunen

4.3. Gebiedsgericht werken aan natuurbeleving

4.3.1. Nationaal Park Oosterschelde (NPO)

Met een oppervlakte van 37.000 hectare is de Oosterschelde het grootste en meest waterrijke Nationale Park van Nederland.

Het park is in 2002 opgericht. Doelstellingen van het NPO zijn het beschermen en ontwikkelen van natuur en landschap, het stimuleren van communicatie en educatie, het bevorderen van onderzoek en het stimuleren van natuurgerichte recreatie.

In nauwe samenwerking met alle partners wordt gewerkt aan de ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van natuurbeleving in het gebied. Nationaal Park Oosterschelde is daarin met onder andere het gastheerschap en de Oosterscheldeweek een voorbeeld voor andere gebieden in Zeeland en daarbuiten. Nationaal Park Oosterschelde is de 'spin in het web' in het Oosterscheldegebied en zorgt voor verbinding tussen de partijen. Het park vervult een belangrijke rol als initiator, coördinator en/of sparringpartner bij ontwikkelingen in het gebied. Het NPO-jaarprogramma omvat een grote hoeveelheid activiteiten waarin alles gericht is op het stimuleren van beleving op, rond en onder water. Hierbij wordt zoveel mogelijk samengewerkt met overheden, educatieve centra, terreinbeherende organisaties, ondernemers (waaronder de gastheren) en andere betrokken partijen.

Jaarlijks wordt door alle partijen gezamenlijk 5 á 6 ton geïnvesteerd in het park. De basis hiervoor wordt gevormd door de jaarlijkse subsidiebijdrage van de Provincie Zeeland voor de uitvoering van het activiteitenprogramma, in combinatie met de subsidie van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit voor de uitvoering van communicatie en educatie in het park.

Rondom de Oosterschelde is een zeer actief gastheernetwerk ontstaan van ruim 50 ondernemers. De gastheren zijn ambassadeurs en informatiepunten voor recreanten en bezoekers en zijn voor Nationaal Park Oosterschelde van grote waarde. Ongeveer 25 ondernemers hebben aangegeven zich bij het gastheerschap aan te willen sluiten, daarom wordt in 2019 opnieuw een Cursus Gastheerschap georganiseerd. Naast de behoefte vanuit het veld draagt

Potvis Pieter Zeeman

Op 1 december 2017 spoelde een 12,5 meter lange en 15 jaar oude potvis aan op het strand bij Domburg. Het dier was vermoedelijk verdwaald geraakt in de ondiepe Noordzee. Daar werkt de sonar van een potvisminder goed waardoor het enorme dier is gestrand. Al snel kreeg de potvis de naam Pieter Zeeman. Het museum Terra Maris te Oostkapelle, gelegen op circa 5 kilometer afstand van de plaats van stranding van Pieter, nam het initiatief aan om het geraamte van de potvis daar onder te brengen. In Provinciale Staten is een motie aangenomen om als Provincie te ondersteunen dat de potvis in Zeeland tentoongesteld kan worden.

Op 9 januari 2019 is op de plek van stranding officieel door de Provincie Zeeland, Terra Maris en Naturalis bekend gemaakt dat potvis Pieter terugkomt naar Zeeland. Terra Maris gaat haar wisselexposities voor de komende jaren invullen rond de potvis Pieter te beginnen in 2019 met het thema "Wat spoelt er aan". De potvis zal gedurende drie jaar te zien zijn in Terra Maris. Naast de innovatieve en interactieve exposities (die om de potvis heen gebouwd gaan worden) wordt er een educatief programma voor scholen ontwikkeld en uitgerold.

Door middel van een promotiecampagne zal er een opening worden georganiseerd waarbij Zeeuwse basisscholen actief betrokken worden. Tijdens deze drie jaar durende tentoonstelling van de potvis zal samen met Naturalis worden gekeken of er een plek in Zeeland is waar de potvis permanent kan worden ondergebracht.

▲ Foto 16 en 17: Op 1 december 2017 spoelde potvis Pieter aan op het strand bij Domburg. Op 9 januari 2019 werd op dezelfde plek met veel belangstelling vanuit de pers officieel aangekondigd dat potvis Pieter terugkomt naar Zeeland en in Terra Maris zijn thuis zal vinden

▲ Foto 18: Informatiezuil Oosterschelde

dit ook bij aan de versterking van het huidige netwerk. Inmiddels zijn verspreid door heel Zeeland gastheerschapnetwerken opgericht ter versterking van natuurbeleving in de Zeeuwse Delta. In de toekomst zal ook van de ondernemers een bijdrage gevraagd worden voor de instandhouding en uitbouw van deze netwerken.

Actie:

In de komende jaren wordt het parelsnoer van voorzieningen rondom de Oosterschelde verder geactualiseerd en uitgebreid. De ring van entrepunten rondom de hele Oosterschelde wordt, in samenwerking met gemeenten en ondernemers, compleet gemaakt. Een entrepunt, in de herkenbare parkstijl, is een warm welkom in het gebied waar de bezoekers worden gestimuleerd tot natuurgerichte recreatie en beleving in de directe omgeving. Ook zal Nationaal Park Oosterschelde zich blijvend inzetten voor de bescherming en beleving van de biodiversiteit onder water. Vanuit het Rijksprogramma Nationale Parken wordt gewerkt aan een Ambitiedocument Standaard voor nationale parken. Op basis van de sterke structuur die het Nationaal Park Oosterschelde in de afgelopen zestien jaar heeft opgebouwd zal het park zich in de komende jaren verder ontwikkelen richting deze standaard. Vanuit deze ambitie zal ook de samenwerking met het Programma NL Delta en het UNESCO GeoPark Schelde Delta i.o. verder vormgegeven worden.

▲ Foto 19: Entrepunt bij Wemeldinge (duiksport)

▲ Foto 20 en 21: Het onderwaterleven in de Oosterschelde is prachtig en verdient meer aandacht voor beleving

Voor het Nationaal Park Oosterschelde spelen op dit ogenblik verschillende regionale en landelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op de toekomst van het park. Op basis van signalen uit de Tweede Kamer wordt samen met belanghebbenden van nationale parken een sterk merk gemaakt en een nieuwe standaard ontwikkeld. Deze standaard omvat een set criteria met betrekking tot natuur en landschap, beleving, governance en financiering. Op basis van de sterke structuur die het Nationaal Park Oosterschelde in de afgelopen zestien jaar heeft opgebouwd zal het park zich in de komende jaren verder ontwikkelen richting deze standaard. Vanuit deze ambitie zal ook de samenwerking met het Programma NL Delta en het UNESCO Geopark Schelde Delta i.o. verder vormgegeven worden.

4.3.2. UNESCO Geopark Schelde Delta

Geoparken zijn gebieden waar geologisch erfgoed en landschappen van internationale waarde op een integrale en duurzame manier worden beheerd en ontwikkeld. De geologische geschiedenis, de cultuurhistorie, de hedendaagse cultuur en de natuur bepalen samen de identiteit van het gebied. De UNESCO Global Geopark-status draagt bij aan een grotere (inter)nationale bekendheid van het gebied en legt daarbij geen belemmeringen op voor ontwikkelingen, maar vraagt wel dat betrokken partijen actief hun GeoPark blijven uitdragen en de status ook op een actieve manier benutten.

Initiatief Natuurmonumenten: de Deltawagen en het beleefpad

In 2018 stond van eind juni tot in september de zogenaamde Deltawagen van Natuurmonumenten bij de Plompe Toren aan de Oosterschelde. De Deltawagen is een caravan beschilderd met het Oosterschelde landschap waarmee vooral aandacht wordt gevraagd voor de rijke onderwaterwereld van de Oosterschelde. Aan de buitenkant van de caravan is een monitor bevestigd, waarop we beelden afspelen van de onderwaterwereld. Een mooie samenwerking met duikers die regelmatig de meest unieke beelden schieten. Ook in de beschildering van de caravan speelt het onderwaterleven een belangrijke rol. Sepia's, hondshaaien en platvissen vormen het decor van de schildering onder water. En kinderen kunnen er hun brevet tot onderwaterboswachter halen. Buiten de caravan kunnen bezoekers ook kennis maken met de vogelrijkdom rond de Oosterschelde. Er staan twee telescopen om de vogels van dichtbij te kunnen bestuderen. Voor kinderen is er een onderwatermemoryspel ontwikkeld. De caravan is gedurende de zomermaanden bemenst met ambassadeurs/deltawachters die het verhaal van de Oosterscheldenatuur vertellen en laten zien.

▲ Foto 22: De Deltawagen langs de Oosterschelde

▲ Foto 23: Natuurgebied Levensstrijd bij Zierikzee

Langs de Oosterschelde, dicht tegen Zierikzee, ligt de Levensstrijdpolder. In 2018 is daar een beleefpad aangelegd waar je over een vlonderpad door het karreveld (een gebied waar vroeger klei werd gewonnen voor de bouw van een dijk) kunt lopen zonder de rijke zilte natuur te verstoren en waar je zelf zilte eetbare plantjes kunt plukken en proeven. Daarmee is een knooppunt gerealiseerd waar beleving op en langs de Oosterschelde samenkomen. Buitendijks staat de bruinvisluisterpaal, er wordt gerefereerd naar een verdrinken dorp dat hier lag. Het gebied ligt langs een druk bezochte wandelroute vanuit Zierikzee. De voor een groot deel buitendijkse fietsroute langs de Oosterschelde komt hier ook langs.

Figuur 5:
De begrenzing van het
toekomstige Geopark
Schelde Delta.

De Vlaams-Nederlandse Schelde Delta is een geologisch bijzonder gebied en komt in aanmerking voor het label UNESCO Global Geopark. Het onderscheidende bestaat uit de combinatie van geologische opbouw en de natuurlijke ontstaansgeschiedenis, het menselijk handelen door de eeuwen daarin en de toekomstige klimatologische ontwikkelingen (Climate Living Lab). Zeeland vormt als Land in Zee een zeer belangrijk onderdeel binnen dit Geopark en plaatst zich daarmee op een internationaal UNESCO-podium voor toerisme, wetenschap, duurzame ontwikkeling en klimaatverandering/zeespiegelstijging.

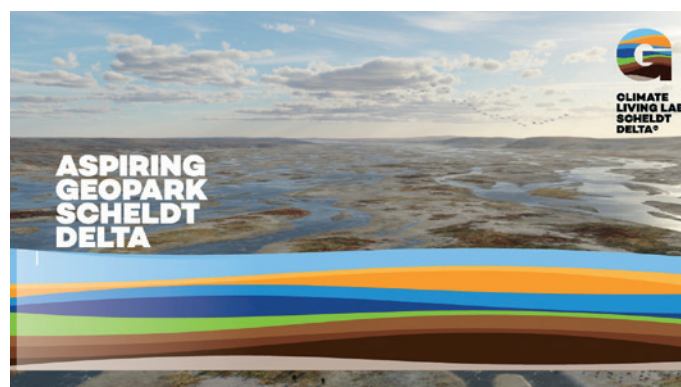
Voordat de status van 'Geopark Schelde Delta - Climate Living Lab' wordt verleend moet dit grensoverschrijdend gebied feitelijk al als Geopark functioneren, vergelijkbaar met de toekenning van een Michelinster. Kandidaatstelling vindt plaats op basis van een bidbook. De vier provincies hebben een faciliterende en coördinerende rol en werken met stakeholders in het gebied samen met het vormgeven van het initiatief.

Wat willen we ontwikkelen?

Het gebied is al duizenden jaren een soort levend laboratorium waarin de mens probeert om te gaan met de gevolgen van klimaatverandering, landschapsverandering en de zee die op de loer ligt. Via onderwijs, workshops en evenementen wordt getoond welke sporen daarvan getuigen en wat dat zegt voor de toekomstige klimaatopgave. Een grote rol daarin spelen de geologische,

aardkundige en cultuurhistorische belangrijke plekken die ieder een deel van het totale verhaal van het gebied laten zien. Het is belangrijk dat deze sites goed worden ontsloten, beleefbaar zijn en worden voorzien van goede informatie.

Een zorgvuldig proces vergroot de kans om in één keer tot tastoeckenning te komen. Het huidige tijdspad is om in oktober 2020 het bidbook in te dienen bij UNESCO. Daarna volgt een UNESCO besluitvormingsproces en zal, bij gunstig resultaat, september 2022 de statustoekenning plaatsvinden. In de periode 2020-2022 zal het gebied zich al actief profileren als Geopark op basis van het bidbook.

Actie:

Met het Geopark wordt provinciegrensoverschrijdend ingezet om, gebruik makend van de natuurlijke, geologische en de cultuurhistorische eigenschappen, het Deltagebied internationaal in de etalage te zetten via een UNESCO keurmerk. Hierdoor kunnen toeristen, maar ook de inwoners zelf het landschap in Zeeland beter leren "lezen" en worden samen met partijen (terreinbeheerders, gemeenten, ondernemers, etc.) belevingspunten (sites geheten bij UNESCO) ingericht. De uitkomsten van de te ontwikkelen brandingsstrategie zullen daar nauw bij worden betrokken. Bij deze sites worden natuurbeleving, erfgoedlijnen en educatie rond klimaatadaptatie met elkaar verbonden. Dit draagt bij aan de bewustwording van het verleden, heden en toekomst van Zeeland. Wereldwijd blijken GeoParks extra toeristen aan te trekken en dat biedt perspectief voor ondernemers om specifieke niches (zoals geotoerisme) te bedienen. Het keurmerk Geopark zal niet leiden tot een extra beschermingsstatus.

4.3.3. Grenspark Groot-Saeftinghe

Het Grenspark Groot Saeftinghe (GGS) vindt zijn oorsprong in de ontwikkeling van een uniek grensoverschrijdend getijdennatuur-gebied (5000 hectare) binnen het stroomgebied van de Schelde. Het Verdrongen Land van Saeftinghe wordt namelijk door het natuurherstelproject in de Hedwige- en Prosperpolders verbonden met de Vlaamse natuurcompensatieprojecten in de Prosper-, Doel- en de Nieuw Arenbergpolder. Op wereldschaal ontstaat zo een uniek natuurgebied door het toepassen van verschillende nieuwe natuurontwikkelingsvormen om de flora en fauna te compenseren en te herstellen. Schaduwzijde van deze natuurontwikkelingen is dat de sociale relaties in deze grensregio onder druk zijn komen te staan door de discussies rond ontpolderen en de onteigeningen die hebben plaatsgevonden in het kader van de havenontwikkelingen op de linker Scheldeoever van Antwerpen. In antwoord daarop heeft de Vlaams-Nederlandse Scheldecommissie een ontwikkelingsvisie laten uitvoeren waar het ontwikkelen van een grenspark als kans naar voren is gekomen. Gezamen-

Figuur 6: Streefbeelden Grenspark Groot-Saeftinghe waar natuur, landbouw en industrie in beleefbare symbiose samengaan

lijk is er een projectvoorstel uitgewerkt met daarin de aanpak en intenties voor de ontwikkeling:

- het versterken van de natuurwaarden,
- betekenis voor de streek,
- samen met de bewoners en ondernemers,
- economische vitaliteit en werkgelegenheid,
- een passende organisatie en
- een sterk merk.

Er ligt er een grensparkconcept bestaande uit een identiteit en positionering, begrenzing en een ruimtelijk concept. Het grenspark beoogt een extra ecologische, sociale en economische impuls te geven aan de streek en een toegevoegde waarde te creëren ten opzichte van de bestaande natuurplannen. De identiteit van het grenspark is de sterke wisselwerking tussen de getijdennatuur en het aangrenzende polder- en havenlandschap. De drie-eenheid natuur, landbouw en haven. De onderscheidende positionering van GGS is getypeerd met de trefwoorden: exclusief en uitdagend, bewustwording en bezinning, en grensverleggend en innovatief. Door het ontwikkelen van recreatief medegebruik en natuurbeleving passend bij het grensparkconcept wordt er invulling gegeven aan de gewenste impuls en aan de branding van de Zeeuwse natuur.

De identiteit en positionering zijn de praktische handvaten voor de verdere ontwikkeling. Als begrenzing is het intergetijdengebied genomen van Saeftinghe in de 17de eeuw. Het ruimtelijk concept bestaat uit vier lagen:

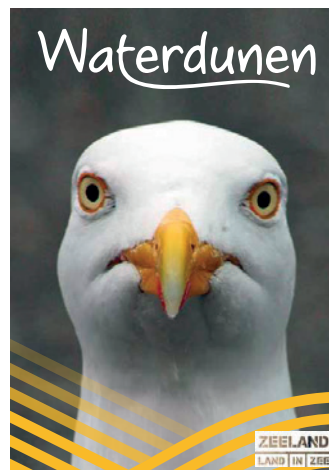
- **Contrasten en verbindingen:** zorgen voor synergie tussen landbouw, natuur en haven, versterken van beleving en innovatie en gezamenlijke business cases opzetten;
- **Groenblauw netwerk:** uitbouwen van kreken en dijken tot een robuuste ecologische structuur en van een samenhangend wandelnetwerk, in combinatie met maatregelen voor verduurzaming van het waterbeheer en agrarische structuurversterking.
- **Iconen en krachtlijnen:** versterken van de bereikbaarheid en ontsluiting door aanleg van onthaalpoorten, aantrekkelijke fietsverbindingen en het ontwikkelen van iconen: Hedwigepolder, Prosperisite en kunstroute.
- **Parkhart Saeftinghe:** tussen Emmadorp en Ouden Doel. Hier beleven bezoekers alle facetten van het grenspark. Emmadorp als natuurcentrum, Prosperdorp als centraal onthaalpoort en Doel als waterpoort (toegangspunt vanaf het water).

Actie:

Nu er een grensparkconcept is ontwikkeld wordt vervolgens een specifieke en grensoverschrijdende branding- en marketingstrategie uitgewerkt, een uitvoeringsprogramma opgesteld en een passende samenwerkingsentiteit bepaald. De grensregio is als het ware in transitie. Natuurbeleving krijgt daarin een belangrijke plaats. Langs de Schelde worden unieke plekken gecreëerd om bezoekers van deze Zeeuwse natuur te kunnen laten genieten. Het Grenspark wordt daarbij ook internationaal gepositioneerd als een parel binnen het Geopark Schelde Delta

4.3.4. De Zwinstreek

Binnen een grensoverschrijdend samenwerkingsverband wordt gewerkt aan profilering van de Zwinstreek op het toeristisch en recreatief vlak. Aan de hand van (minimaal 10) verhaallijnen over de Zwinstreek wordt aangegeven wat het gebied uniek maakt, wat

de verbinding factor vormt en welke elementen en plaatsen het 'Zwingevoel' oproepen. De Zeeuwse natuur die gelegen is in de Zwinstreek, met daarin de recente uitbreiding van het Zwin en Waterdunen, vormt zeker een belangrijk onderdeel van deze verhalen.

Dit initiatief versterkt de Zwinstreek als geheel en draagt bij aan het aanhalen van de grensoverschrijdende (samenwerkings)banden.

Bij de uitbreiding en opwaardering van natuurgebied het Zwin is mede ingestoken op het beleefbaar maken van het gebied, maar de Zwinstreek als geheel is niet expliciet bij die ontwikkeling betrokken. Veel partijen in het gebied haken nu individueel aan en ontplooiën tal van initiatieven waardoor het een streek is met potentie, waar energie uit spreekt. De keerzijde is echter dat het in de Zwinstreek ontbreekt aan een duidelijke samenhang tussen deze nieuwe en de al bestaande initiatieven. Genoemde samenwerking moet daar een antwoord op vormen. Onderdeel daarvan is een gezamenlijk programmeringsplan voor de Zwinstreek.

Actie:

Begin 2019 wordt gestart met het opstellen van een gezamenlijk programmeringsplan voor de Zwinstreek. In het tweede kwartaal van 2020 zal dit plan gereed zijn.

4.3.5. Wallen Sluis

Rondom Sluis, direct buiten de bekende vestingwallen, ligt nog een heel stelsel van vestingwerking (onderdeel Staats-Spaanse linies) dat in meer en mindere mate nog te herkennen is in het landschap. In het kader van natuurontwikkeling is een deel hiervan ingericht voor natuur waarbij nadrukkelijk rekening is gehouden met de archeologische en cultuurhistorische waarden en de recreatieve beleving. Delen van de voormalige wallen en grachten zijn weer zichtbaar gemaakt en voorzien van wandel- en fietspaden. In 2019 worden daarbij behorende informatievoorzieningen aangebracht en rustpunten ingericht.

De werkzaamheden zijn een uitwerking van de visie *Wallen van Sluis – landschappelijke accentuering en beleving*, een gezamenlijke visie van de Provincie Zeeland, de gemeente Sluis en Stichting Het Zeeuwse Landschap. De visie is een leidraad voor toekomstige ontwikkelingen in het gebied van de hoofdomwalling en de buitenste vestingwerken. In de visie is nadrukkelijk ook aandacht voor het zichtbaar en beleefbaar maken van de natuur en de geschiedenis van het Sluisse vestinglandschap.

Actie:

Ideeën voor een toeristisch-recreatieve en educatieve ontsluiting van de vestingwerken worden de komende maanden nader uitgewerkt in een projectenmap. Deze bevat concrete (deel)projecten op het vlak van natuur- en erfgoedbeleving en -educatie in relatie tot de vestingwerken van Sluis.

▲ Foto 24: Natuur- en cultuurhistorische beleving gaan hand in hand bij de Wallen van Sluis als onderdeel van de Staats-Spaanse Linies

Uitvoering van de projecten is in 2019 en volgende jaren voorzien. Eén van de acties die wordt ondernomen is de aanleg van een fietspad langs de buitenste vestingwallen ten westen van de Oude Havenpolder.

4.3.6. Streekeigen pad/ankerpunten Zeeuwse Ankers

Essentieel in het werk van Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ) is het (bevorderen van) behoud, herstel, ontwikkeling en beheer van kleine landschapselementen, waarbij aandacht bestaat voor ecologische, cultuurhistorische en aardkundige waarden in een visueel aantrekkelijk Zeeuws landschap. Eind 2018 heeft de Provincie Zeeland aan SLZ een projectsubsidie toegekend voor het realiseren van een Streekeigen pad in Zeeland. Een Streekeigen pad is een wandelroute met een bepaald thema van 10 tot 15 km dat voert over boerenlandpaden en via wandelknooppunten van het bestaande wandelnetwerk. De themaroute over het Zeeuwse platteland voert langs kenmerkende cultuurhistorische en landschappelijke elementen zoals bakketen, welen, grenslinden, boerderijen, dijkes en akkerranden die Zeeland haar identiteit geven. Over deze elementen kan vooraf of ter plaatse informatie worden opgevraagd via een zogenaamd ankerpunt voorzien van een QR-code, gelinkt aan de website van Zeeuwse Ankers. Er wordt nadrukkelijk verbinding gezocht met horeca- en recreatieondernemers langs de route. Een kopje koffie op een boerderijterras, de aankoop van een streekproduct in een boerderijwinkel of een overnachting in een sfeervolle en karakteristieke B&B, maakt de (natuur)beleving op het Zeeuwse platteland compleet. Het eerste Streekeigen pad wordt in 2019 gerealiseerd in de Zak van Zuid-Beveland. Als dit Streekeigen pad aanslaat en succesvol is, dan kan dit concept verder over Zeeland worden uitgerold.

Actie:

In 2019 wordt door Stichting Landschapsbeheer Zeeland in de Zak van Zuid-Beveland een Streekeigen pad gerealiseerd: een thema wandelroute over het Zeeuwse platteland waarin de beleving van natuur, cultuur(historie) en horeca/recreatie elkaar op natuurlijke wijze versterken.

4.4. Onze verdere en verdergaande ambities

In de voorgaande paragrafen is aangegeven waar we mee bezig zijn of mee gaan starten. Maar op het vlak van natuurbeleving willen we meer. De uitkomst van de brandingstrategie zal daarvoor in belangrijke mate bepalend zijn. Toch worden hier alvast wat ambities uitgesproken over de richting die daarbij gevolgd zal worden.

Vergroten van de bekendheid en vindbaarheid

Zeeland bezit veel bijzondere natuur en veel mooie natuurgebieden. Menig bezoeker is verwonderd over deze schoonheid. Toch is al dit moois (te) moeilijk vindbaar en (te) onbekend. We werken aan een betere vindbaarheid en een hogere bekendheid van de natuur- en landschapswaarden in Zeeland.

Dit kan op velerlei wijze ingevuld worden. De inspiratiepunten van de VVV en de websites van de verschillende organisaties vormen daarbij een goed uitgangspunt. Een nog betere afstemming, doorverwijzing en/of koppeling kan echter meerwaarde creëren. Gebruik van 'nieuwe technieken' moet daarin meegenomen worden. Daar wordt de komende periode op ingezet. Denk hierbij aan ontwikkelingen en toepassingen rond internet of things, virtual reality en interactieve informatievoorziening toegespitst op de gebruiker.

Maar ook het opleiden inzetten van gastheren en gidsen speelt daarin een belangrijke rol. Daarbij willen we nog meer de lokale bevolking en ondernemers (vanuit een eigen verdienmodel) betrekken. Dit creëert niet alleen groep van enthousiaste ambassadeurs maar zorgt ook voor trots, waardering en draagvlak voor natuur en landschap bij de inwoners van Zeeland.

De beschikbaarheid van goede hulpmiddelen is bij het uitdragen van de Zeeuwse natuur van groot belang. Een voor ieder toegankelijke, kwalitatief hoogwaardige beeldenbank, zowel in foto's als film, passend bij de uitstraling van Zeeland, Land in Zee en (online) informatie over natuur- en landschapswaarden en -gebieden is daarbij essentieel. We willen inzetten op een goede en vrije beschikbaarheid daarvan zodat delen via social-media en toepassing in drukwerk probleemloos gaat.

Bijzonder (unieke) ervaringen/belevenissen

Het is al eerder gezegd: Zeeland kent vele unieke en bijzondere natuur- en landschapswaarden. We willen de mensen daar kennis mee laten maken. En wel op een manier die blijft.

Ga op zeehondensafari, duik onder in de wonderlijke onderwereld van de Oosterschelde, zuig vast in de blubber van Saefthinge, ga op in het doolhof van dijkjes in de Zak van Zuid-Beveland en verwonder je over de afwisseling in dit mooie oude landschap, kijk je ogen uit op de Vogelboulevard van de Prunje of 'spot' ontelbaar veel vogels op de Vogeltelpost Breskens. Allemaal unieke ervaringen/belevenissen die je in Zeeland op kan doen. Toegankelijk voor iedereen, bewoner of toerist, kenner of leek. Dit alles willen we meer uitlichten en zorgen voor op de ervaring/beleving gerichte voorzieningen die de middelmaat overstijgen.

Sporten in een uniek decor

De natuur en het landschap van Zeeland leent zich bij uitstek voor een aantal sportactiviteiten in een bijzonder decor. Duiken, kitesurfen, wandelen, mountainbiken, zwemmen, hardlopen. Ook

sporten in de natuur is een vorm van natuurbeleving die we in Zeeland willen bieden, (uiteeraard) zonder dat dit afbreuk doet aan de natuur en landschapswaarden. En daarvoor liggen er prima mogelijkheden.

Blijvende aandacht voor natuureducatie en bewustwording

We zetten in op een blijvende aandacht voor educatie. Het samenwerkingsverband "De Zeeuwse Natuur" speelt daarbij een cruciale rol. Het meerjarenprogramma van deze organisatie (zie bijlage 3) is een prima uitwerking van deze ambitie. Het is zaak deze lijn voort te zetten. Uitbreiding van het samenwerkingsverband met ander partijen die actief zijn op het vlak van natuurbeheer, -educatie en -recreatie is zeer gewenst.

Maar ook bewustwording van/over de natuur, het in bredere zin verbinden van mensen met de natuur en het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid bij de natuur willen we meer aandacht geven en is een nadrukkelijk aandachtspunt van de Provincie. In de komende periode zullen we onderzoeken hoe we hier concreet invulling aan kunnen geven. We zullen kijken of we dit kunnen koppelen met bestaande thema's. En we gaan een pilot rondom burgerbetrokkenheid uitvoeren in het Grenspark Groot-Saefthinghe.

Behoud van bestaande voorzieningen op een eigentijdse manier

Bestaande voorzieningen op het gebied van natuurbeleving willen we in stand houden en zo mogelijk naar een kwalitatief hoger niveau brengen. Denk daarbij aan het museum voor natuur en landschap, Terra Maris. Daar moet ruimte zijn, zowel qua inhoud als techniek, voor voldoende, eigentijdse en wisselende tentoonstellingen. Dit geldt ook voor bestaande bezoekerscentra, informatiepunten, uitkijkpunten of vogelkijkhutten. Het huidige voorzieningenniveau zal, samen met de partners, kritisch worden bekeken waarbij kwaliteit boven kwantiteit gaat.

5. Planning

In de voorgaande hoofdstukken is aangegeven welke acties al uitgevoerd zijn, nu lopen of gepland staan. In dit hoofdstuk wordt een planning gegeven van de (in 2018) uitgevoerde, lopende en geplande acties/projecten. Deze zijn uitgezet in de tijd en er is aangegeven welke partijen (niet uitputtend) betrokken zijn. We beperken ons voor dit moment tot de activiteiten waar de Provincie een financiële bijdrage aan levert. In de meeste gevallen is die bijdrage cofinanciering of subsidie in een groter geheel. In sommige gevallen betreft het een provinciaal project waarin andere partijen meedoen en meedenken. In het gehele programma wordt jaarlijks ca € 1.450.000 aan Provinciale middelen besteed.

Dat is inclusief de integrale kostensubsidies (IKS) aan "De Zeeuwse Natuur", Terra Maris en het Nationaal Park Oosterschelde die bij elkaar ca € 850.000 aan Provinciale subsidie ontvangen.

Het overzicht is een dynamisch document en zal met enige regelmaat aangepast en geactualiseerd worden. Veel van de nog te ondernemen acties zijn afhankelijk van de brandingstrategie, die medio 2019 wordt afgerond. Veel zaken zitten ook nog in de initiatiefase. Genoemd tijdpad is in veel gevallen daarom nog enigszins globaal en indicatief.

Niet te missen kansen, aansluiting bij lopende initiatieven van de participanten en wensen vanuit de gebruikers zullen vooruitlopend al wel opgepakt worden. Zij zijn opgenomen in het overzicht.

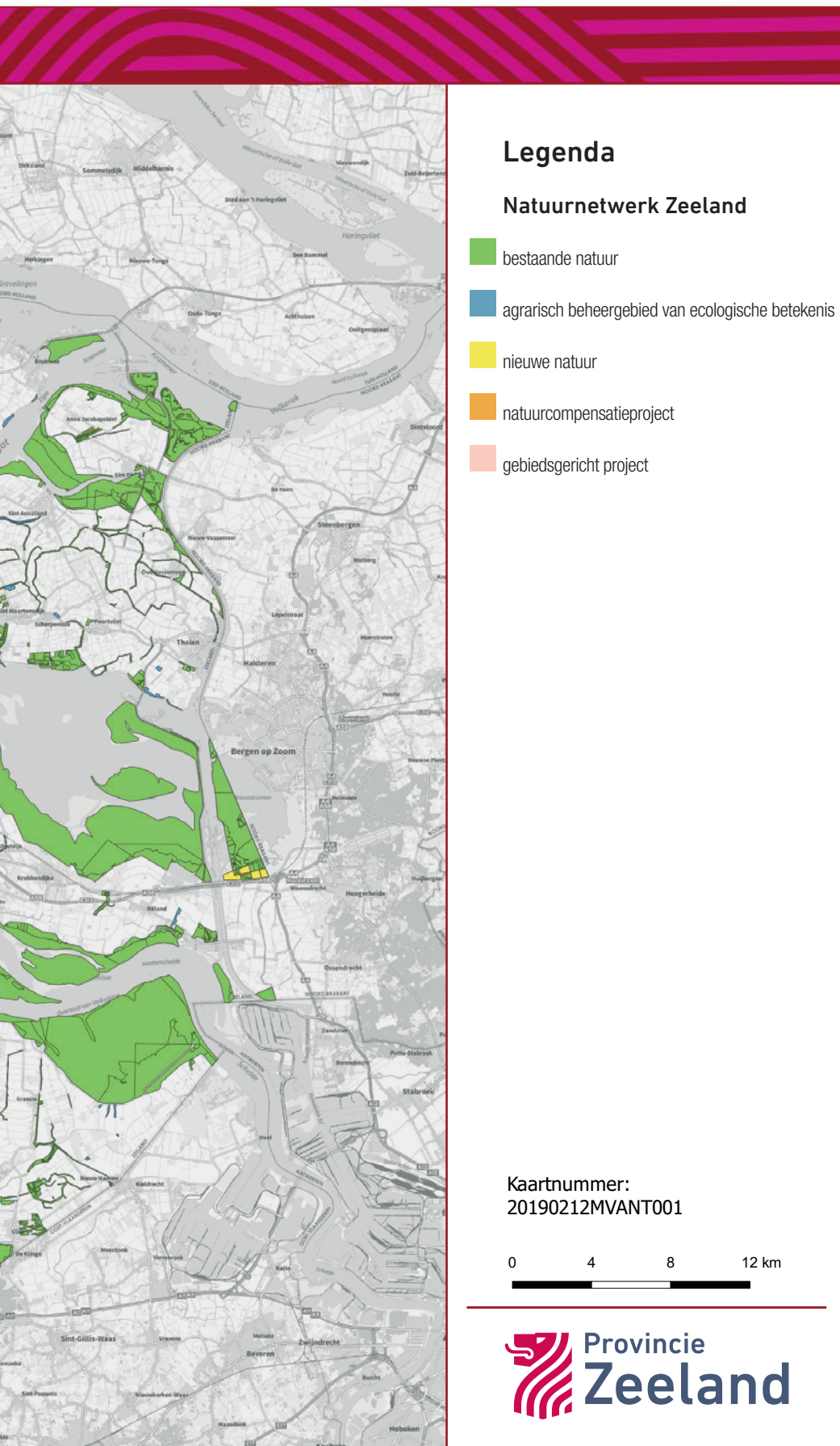
Actie	Jaar van uitvoering			Betrokken partijen (niet uitputtend)
	2018	2019	2020	
Opstellen brandingstrategie		X		Branding-adviesbureau, DZN, SBB, HZL, SLZ, IVN, TM, NM, NPO, VVV, KCKT, Impuls, Provincie
Uitvoeren acties brandingstrategie		X	X	SBB, HZL, SLZ, IVN, TM, NM, NPO, VVV, KCKT, Impuls, Provincie
Terra Maris (IKS)	X	X	X	TM, DZN, HZL, Provincie Zeeland
Potvis Pieter	X	X	v	Terra Maris, gemeente Veere, Provincie Zeeland, Naturalis
Uitvoeringsprogramma NPO (IKS)		X	X	NPO, IVN, SBB, HZL, NM, VVV, NME-centra, ondernemers
Realisatie UNESCO Geopark Schelde Delta				Provincies Zeeland, Noord-Brabant, Oost-Vlaanderen, gemeentes, kennisinstituten, hoge scholen,
• Opzetten GeoPark	X	X	X	universiteiten, terreinbeheerders, erfgoedsector,
• Aanvraag status (indienen bidbook bij UNESCO)			X	musea, ondernemers, VVV, RWS, IVN, NME-centra
Natuurbelevings- en beheersmaatregelen Grenspark Groot Saeftinghe		X	X	Provincie Zeeland, HZL, SBB, HULST, Waterschap, RWS, streekholders
Zwinstreek		X	X	Provincies West-Vlaanderen, Zeeland, Toeristische dienst Oost-Vlaanderen, gemeenten Sluis, Damme, Knokke-Heist, Maldegem, Sint-Laureins
Wallen Sluis		X		Zeeuwse Landschap, gemeente Sluis, Provincie Zeeland, ondernemers
Streekeigen pad/ankerpunten		X		SLZ (i.s.m. SCEZ/Zeeuwse Ankers), Provincie Zeeland, ondernemers
IKS De Zeeuwse Natuur, waaronder:	X	X	X	Provincie Zeeland, HZL, TM, IVN, NPO, SLZ, De Zeeuwse Natuur
• Kind & Natuur;				
• Natuur & Gezondheid;				
• Groene vrijwilligers;				
• Klimaatadaptatie en biodiversiteit				
• Natuur & Recreatie				

Bijlage 1.

Kaart: Zeeuwse natuurgebieden

Natuurnetwerk Zeeland (vastgesteld september 2018)

Bijlage 2.

Brainstorm Bruisende Breinen – 4 oktober 2017

Deelnemers

Impuls Zeeland, Kenniscentrum Kusttoerisme, VVV Zeeland, Natuurmonumenten, Het Zeeuwse Landschap, Staatsbosbeheer, Terra Maris, IVN, ZMF, Nationaal Park Oosterschelde, Landschapsbeheer Zeeland, Provincie Zeeland.

Aanleiding bijeenkomst

Komen tot een Zeeland brede samenwerking op het gebied van natuurbranding en -beleving. Natuur is het basiskapitaal van Zeeland. Alle facetten (beheer, ontwikkeling, bescherming, beleving...) zijn beleidsmatig geborgd, maar in uitvoering verdeeld over vele partijen.

Het brandingsverhaal is erg belangrijk. Het Zeeuws natuurkapitaal is te weinig zichtbaar. Welk verhaal kunnen we samen vertellen over de Zeeuwse natuur? Hierbij moet zoveel mogelijk aangesloten worden bij de "Land in Zee" propositie. En hoe kunnen we dit verhaal nog beter beleefbaar maken? Waar zijn de pareltjes van Zeeland? Welke gebieden lenen zich bij uitstek voor natuurbeleving (in welke vorm)?

Belangrijk en juist bijzonder voor de Zeeuwse (zilte) natuur is dat het zo verweven is met andere Zeeuwse kapitalen, zoals food, Zeeuws licht, land/water, watertechnologie, cultuurhistorie (Staats Spaanse linies, verdronken dorpen, ...). Zijn er gebieden die zich lenen voor een iconische profilering, waar diverse kapitalen samenkomen?

Brainstormsessie

Onderstaande vraag stond centraal:

"Hoe kan de Zeeuwse natuur in al haar facetten optimaal verhaald en beleefd worden?"

Het vinden van inspirerende antwoorden op deze vraag gebeurde in drie brainstormrondes.

Brainstormronde 1

Wat is er werkelijk uniek aan de Zeeuwse natuur?

We maken een korte denkbeeldige rondreis langs de persoonlijke lievelingsplekken van de deelnemers in de Zeeuwse natuur. Als invalshoek gebruiken we de vijf verschillende zintuigen. Het resultaat is een top 15 van de meest unieke, plekken in Zeeland.

Ruiken

ZILTE LUCHT – GEUR VAN DROOGGEVALLEN BUITENDIJKSE GEBIEDEN – GEMAAID GRAS IN ZVL – GOESE SAS: DE ZILTE EN WAT ZWAVELIGE GEUR VAN DE OOSTERSCHDELDE BIJ LAAG WATER – ZOETE GEUREN VAN BLOEIENDE PLANTEN IN DE DUINEN IN HET VOORJAAR TUSSEN WESTKAPELLE EN ZOUTELANDE – GEUR VAN JE HAAR NA EEN STRANDWANDELING

Voelen

ZON/ WARMTE: DE ZON OP JE GEZICHT AAN DE ZUIDKANT VAN DE DIJK STORM: SALT SPRAY OP JE GEZICHT TIJDENS EEN WANDELING OVER DE DUINEN BODEM AAN JE VOETEN: DE ZUIGING VAN HET SLIK AAN JE LAARZEN BIJ RATTEKAAI

Zien

DE DIJK BIJ SAEFTINGE, DE WEIDSE SCHORRENVLAKE MET
VOORBIJ GLIJDENDE ZEESCHEPEN IN DE VERTE – BUITENDIJKS

BLAUW WATER – MAKELAARS OP OUDE BOERDERIJEN –
KILOMETERS VER KUNNEN KIJKEN OP HET WALCHERSE
PLATTELAND TIJDENS EEN FIETSTOCHT

Horen

VOGELS: SCHOLEKSTER – GELUID VAN MASSA'S KUSTVOGELS OP
DE SLIKKEN BIJ FORT RAMMEKENS – HET GELUID VAN DE GROTE
STERN BIJ DE FLAAUWERS INLAAG AAN NP OOSTERSCHELDE
SCHEEPVAART: DE RONKENDE MOTOREN VAN DE SCHEPEN OP DE
WESTERSCHELDE WIND ALS JE IN DE DUINEN LOOPT

Proeven

1. ZELF RAPEN, ZELF PLUKKEN, ZELF DOEN
2. ZILTE ZALIGHEDEN PROEVEN IN HORECA MET UITZICHT
3. NATUUR + STRANDTENT + HAPJE/ DRANKJE MET UITZICHT

Brainstormronde 2

Hoe kan de Zeeuwse natuur optimaal beleefd worden?

Door analoog te denken inventariseren we wat er voor nodig is om de Zeeuwse natuur te kunnen beleven op de best mogelijke manier. We verwijderen eerst bewust van het onderwerp (de Zeeuwse natuur) door stil te staan bij een attractiepark. We kiezen voor De Efteling. Niet omdat we een attractiepark willen zijn en niet omdat we ook net zoveel bezoekers als de Efteling willen... Maar wèl omdat we niet met de geijkte oplossingen als antwoord op de vraag willen komen... De vraag die gesteld wordt: *"Hoe slaagt De Efteling erin om op jaarbasis 4,7 miljoen enthousiaste bezoekers te trekken?"* Na het maken van een korte bondige inventarisatie waarin we puntsgewijs de Efteling succesformule ontrafelen, maken we een doorvertaling naar de Zeeuwse natuur. *"Hoe slagen wij erin om gasten en bewoners van Zeeland de Zeeuwse natuur optimaal te laten beleven?"*

Kenmerken "De Efteling"

- IEDER JAAR NIEUWE MEGA ATTRACTIE
- PERSPECTIEF VAN KINDEREN
- MUZIEK
- AUTHENTIEK
- TROUW AAN CONCEPT
- HERKENBARE ELEMENTEN
- VOOR ELKE GENERATIE
- ONTSNAPPEN, WEG VAN DE WERKELIJKHEID
- HET IS EEN BEGRIP
- GOED VOOR MINIMAAL 1 OF ZELFS MEERDERE DAGEN VERMAAK
- TOTAAL CONCEPT
- UNIEKE NATUUR
- MENSEN (MEDEWERKERS. ZELFS NA 6000+ GORDELS VASTMAKEN NOG VROLIJK!)
- € 37,50 BETALEN OM IN DE RIJ TE MOGEN STAAN VOOR ATTRACTIES
- ÉÉN MANAGEMENT – ÉÉN AANDEELHOUDER
- VEEL GELD
- PARKEERGELEGENHEID
- OMHEIND
- JOINT PROMOTIONS
- GEEN CONCURRENTIE (ALS JE EENMAAL BINNEN BENT)

Op welke ideeën komen we als we ons laten inspireren door bovenstaande kenmerken?

- ONZE GEWENSTE UNIEKE PROPOSITIE MOETEN WE LABELLEN MET EEN FINANCIËLE WAARDE (DE PERCEPTIE VAN GEMAK, EEN TOTAAL CONCEPT, 1 ENTREEPRIJS OM DOOR HET HEK TE MOGEN)
- (NOG MEER) TOEWERKEN NAAR AMBASSADEURSCHAP EN GASTHEERSCHAP
- VERNIEUWEN EN VERRASSEN. IEDER JAAR WEER. EN WAT WE BEDENKEN EN DOEN MOETEN WE IN DE ETALAGE ZETTEN.
- TOEWERKEN NAAR EEN DUIDELIJK "DAG LANG VERMAAK CONCEPT"

Brainstormronde 3

Op welke manier kunnen we samenwerken om onze doelen te bereiken?

Om die vraag te beantwoorden, staan we eerst stil bij de vraag over welke competenties de eigen organisaties van de deelnemers beschikken? De deelnemers aan de brainstorm vertegenwoordigen grofweg drie soorten organisaties :

- TUA (Toeristische Uitvoerings Alliantie) (blauw)
- Natuur organisaties (groen)
- Provincie Zeeland (rood)

Per cluster stellen de deelnemers een top vijf samen van de competenties die binnen dat cluster echt complementair zijn aan de competenties binnen de andere clusters.

Op een eenvoudige manier wordt inzichtelijk dat we samen beschikken over meer mogelijkheden. Samen kunnen we synergie behalen.

Blauw:

Conceptueel denken, analytisch, ondernemerschap, overtuigingskracht, innoveren, coalities sluiten

Rood:

Faciliterend/processen initiëren, objectiverend/afwegend (belangen), expertise ,beïnvloeder, coalities sluiten/organiseren/aanjagen

Groen:

Kwaliteitsgerichtheid, visie ontwikkelen, aanpassingsvermogen,omgevingsbewust, ondernemerschap, betrouwbaarheid/integriteit, klantgericht, samenwerken, creativiteit/communicatie

Bijlage 3.

UNESCO GeoPark Schelde Delta

Op weg naar UNESCO GEOPARK SCHELDE DELTA

Een afgebakend gebied met een bijzondere geologische structuur en cultuurhistorie. De Vlaams-Nederlandse Schelde Delta heeft alles in zich om een UNESCO Global Geopark te worden. Het UNESCO-label – vergelijk het met een Michelinster – opent deuren: naar internationale aandacht en wetenschappelijk onderzoek, naar een regionale profilering en naar een nieuwe dimensie in het toeristisch en recreatief aanbod. Alle redenen om de krachten te bundelen.

De provincies Zeeland, Noord-Brabant en Oost-Vlaanderen nemen hierin het voortouw. Veel gemeenten, onderwijsinstellingen, onderzoeksinstituten, musea en maatschappelijke organisaties zetten zich ook al actief in. Omdat ook zij de waarde zien van de Vlaams-Nederlandse Schelde Delta als Global Geopark: een door de UNESCO erkend gebied, dat van internationale waarde is door het geologisch erfgoed, de cultuurhistorie en de natuur. Samenwerking en een gezamenlijke visie bepalen de status van geopark.

Een paar feiten en cijfers

De Vlaams-Nederlandse Schelde Delta is 5.415 km² groot, heeft 61 gemeenten en telt 1.490.000 inwoners. In Nederland gaat het om Zeeland met daarin de Ooster- en Westerschelde, het westelijk deel van Noord-Brabant met de Brabantse Wal en aangrenzend poldergebied. In Vlaanderen strekt het gebied vanaf de Vlaamse Vallei uit naar het westen tot de grens met West-Vlaanderen met het Meetjesland. In de provincie Antwerpen betreft het de regio ten noorden van Antwerpen en de Rupelstreek. Duizenden jaren lang gaven mensen hier vorm aan het landschap.

Sites met een verhaal

Het centrum van de mosselvisserij in Yerseke. De veenwinning in de Zeeuwse oudlanden. De forten en vestingen van de West-Brabantse Waterlinie, de Staats-Spaanse Linies en de linies uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog. De kleibakkerscultuur sinds de Romeinse tijd in de Rupelstreek. De karakteristieke, middeleeuwse bolle akkers in het Waasland. En dan zijn er nog de vele verdrinken dorpen, het verdrinken land van Saefthinge en de verdrinken stad Reimerswaal; verdwenen door stormvloed, geulverplaatsing en onderwaterzetting in tijden van oorlog. Elke site vertelt zijn eigen verhaal en draagt zo bij aan de identiteit van de Schelde Delta.

Uniek in haar soort

Nergens ter wereld is er een deltagebied waar de wisselwerking tussen natuurlijke processen en cultuurhistorie, de strijd tussen mens en water, zo aanwezig is als hier. Met de Schelde en haar getijde als 'blauwe draad', die het landschap door de eeuwen heen sterk heeft bepaald. Al miljoenen jaren verandert dit gebied regelmatig van gedaante. En al even lang spelen klimaatveranderingen en zeespiegelstijgingen het gebied en de bewoners parten. Juist die interactie tussen de geologische processen en de cultuurhistorie maken dit deltagebied uniek in haar soort.

De UNESCO-status

De status van UNESCO Global Geopark draagt bij aan de profilering van de Vlaams-Nederlandse Schelde Delta. Met een rijk toeristisch aanbod kan een economische spin-off ontstaan, waarvan de hele regio profijt heeft. Wereldwijd zijn er maar 140 geoparken in 38 landen. Per type karakteristieke geologie krijgt slechts één regio de status van geopark. Een bidbook moet aantonen dat het gebied voldoet aan de voorwaarden. Belangrijk daarbij is dat de bepalende geologische, cultuurhistorische, natuurlijke en landschappelijke elementen zichtbaar, beleefbaar en toegankelijk zijn. Samen vertellen zij het verhaal van het ontstaan van het gebied, waarmee ze in belangrijke mate ook de identiteit van het gebied bepalen. In het toekomstige Geopark Schelde Delta wordt dit gezamenlijke verhaal zichtbaar gemaakt

Climate Living Lab

Het is het verhaal van de Vlaams-Nederlandse Schelde Delta als gebied dat al duizenden jaren een soort levende experimenteerruimte is. De mens probeert hierin om te gaan met de klimaatverandering, de landschapsverandering (vaak zelf veroorzaakt) en een steeds veranderende zeespiegel en getijdewerking. De sporen ervan zijn terug te vinden in het gebied. Door naar het verleden te kijken, leert de mens om te gaan met de klimaatuitdagingen van vandaag en morgen. En belangrijker nog: het motiveert, motiveert en geeft inspiratie om mee te bewegen 'on the tides of time and climate'. Want één ding is duidelijk: Dit gebied zal altijd blijven veranderen. Hoe we moeten meebewegen, wordt gezamenlijk onderzocht vanuit het 'Climate Living Lab Schelde Delta'. Via onderwijs, workshops en evenementen wordt samen met heel veel partners getoond welke sporen er in het gebied zijn vanuit het verleden die laten zien hoe in de loop van de tijd land, zee, mens en water zich in een steeds veranderend klimaat hebben ontwikkeld. Al doende leren – voor onszelf en andere delta's in de wereld – welk effect dit heeft op nieuwe keuzes gemaakt worden. De strijd tegen het water wordt zo het leven met het water.

Kansen voor Zeeland

Met het initiatief om te komen tot een GeoPark wordt actief provinciegrensoverschrijdend ingezet om de natuurlijke, geologische, cultuurhistorische eigenschappen te benutten om de Schelde Delta te onderscheiden. Daarmee worden diverse initiatieven zoals natuurbeleving, erfgoedlijnen, klimaatadaptatie verbonden. Samenhangend biedt dit een beleving van geschiedenis en toekomst van het deltagebied. Het biedt de kans om bezoekers aan Zeeland landschap, cultuurhistorie en natuur te laten waarderen, maar ook om bezoekers over de provinciegrenzen heen ervaringen te bieden. De verbinding leggen tussen bijvoorbeeld het leven onder water van het Nationaal Park Oosterschelde, de geschiedenis van verdrinken dorpen, de verdedigingswerken van de West-Brabantse waterlinie en de maatregelen van het Vlaamse Sigmaplan om overstromingen te voorkomen. Zo zijn er diverse verbindingen te leggen, die het grote verhaal van het heden, verleden en de toekomst van het GeoPark Schelde Delta laten beleven.

Voor meer informatie

Meer weten? Kijk op www.scheldedelta.eu.

Bijlage 4.

Programma De Zeeuwse Natuur

Kind & Natuur; spelen in en leren van de Zeeuwse natuur

Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat positieve natuurervaringen op jonge leeftijd leiden tot een sterkere verbinding met de natuur op latere leeftijd en duurzaam gedrag stimuleren. Kinderen die veel buitenspelen in de natuur zijn gezonder en gelukkiger. Kinderen die zonder toezicht in de natuur spelen, zijn creatiever, zelfstandiger en ze durven meer dan andere leeftijdsgenootjes. Maar de natuur is voor veel kinderen ver weg, letterlijk en figuurlijk.

De komende jaren gaat onder dit thema bijvoorbeeld gewerkt worden aan buitenlokalen en de vergroening van schoolpleinen onder het motto van De Groene Revolutie. In de buitenlokalen worden volledig lesprogramma's verzorgd, gericht op de ter plaatse aanwezige natuur- landschaps- en aardkundige waarden. Groene Schoolpleinen bieden een uitstekende plek om in de eigen omgeving te leren over de Zeeuwse Natuur. Daarnaast levert zo'n plein een bijdrage aan de biodiversiteit in de bebouwde omgeving, met de juiste beplanting van zoveel mogelijk inheems groen. Ook bieden deze plekken een bijdrage aan de klimaatopgave in Zeeland.

Natuur & Gezondheid; vitaal wonen, werken en recreëren in Zeeland

Steeds meer onderzoeken onderstrepen de positieve effecten van groen op de gezondheid: Groen is gezond! Uit onderzoek blijkt dat contact met de natuur en groen zorgt voor meer geluk en minder stress. Een bezoek aan de natuur leidt tot een vermindering van pijn en negatieve emoties zoals boosheid, vermoeidheid en somberheid. Bovendien nodigt de natuur uit tot bewegen. De Zeeuwse Natuur zet zich in om alle mensen in Zeeland toegang tot natuur en natuurbeleving te bieden en te laten ervaren welke waarde de Zeeuwse natuur voor hen heeft. Centraal staan vitaliteit en gezondheid en een benadering vanuit een positieve gezondheid. Het programma richt zich de komende jaren op kinderen en volwassenen, maar ook kwetsbare groepen zoals ouderen in verpleeghuizen.

De uitwerking richt zich op bijvoorbeeld een breed aanbod van natuuractiviteiten voor verschillende doelgroepen, maar ook op de vindbaarheid van natuur en het organiseren van wandelevents. Een andere invalshoek van natuur en gezondheid is "de makelaar gezond de natuur in", één van de vijf makelaars van gezond in Zeeland. De andere sectoren zijn: gezond bewegen, gezond recreëren, gezond eten en gezond blijven. De makelaar legt verbindingen binnen zijn eigen sector en met andere sectoren met als doel het ontwikkelen en uitbouwen van nieuwe gezonde duurzame initiatieven. Natuur als podium om vitaal te blijven.

Groene vrijwilligers; de Groene Academie Zeeland

Groene vrijwilligers zijn onmisbaar voor het tellen, herstellen en vertellen in de unieke Zeeuwse natuur en daarmee van groot belang voor de verschillende vormen van natuurbeleving. Veel Zeeuwen zetten zich al jaren vrijwillig in voor de natuur in

Zeeland. De maatschappij verandert en daarmee ook de groene vrijwilliger. Vergrijzing, een groter wordend aandeel eigen initiatief, digitalisering en een kennisintensievere maatschappij zijn onder andere ontwikkelingen waarop wordt ingespeeld. Landelijk bestaat het programma 'de kracht van de groene vrijwilliger'. De partners binnen het samenwerkingsverband gaan nauwer samenwerken op dit thema. Opleiding, het werven en binden van vrijwilligers zijn o.a. gezamenlijke thema's.

Klimaatadaptatie en biodiversiteit

Klimaatverandering en de sterke afname van biodiversiteit zijn actuele thema's. Kennis en bewustzijn over het belang van biodiversiteit en klimaatadaptatie is een belangrijke opgave. Bewoners informeren kan door middel van natuurexcursies, maar ook door bijvoorbeeld initiatieven te ondersteunen voor minder verstening, de aanplant van groen en bomen en het initiëren of begeleiden van specifieke biodiversiteitsprojecten. De ondertekening van de bijenstrategie biedt hier ook aanknopingspunten toe. De eerder genoemde Groene Revolutie is daarvan ook een schoolvoorbeeld.

Natuur & Recreatie

De Zeeuwse natuur is een van de belangrijkste aanleiding voor mensen om in Zeeland te recreëren. Iedereen die ter ontspanning naar buiten trekt recreëert in de Zeeuwse natuur. Verspreid over Zeeland worden door de vijf stakeholders in natuurgebieden en daarbuiten jaarrond honderden natuurexcursies, wandelingen en activiteiten in het groen aangeboden. Zo kan iedereen in Zeeland een dosis Vitamine Groen opdoen. Het gezamenlijke aanbod wordt verzameld op de portal www.natuurinzeeland.nl en door DZN gepromoot.

Recent heeft DZN een bucketlist van 50 dingen ontwikkeld die je voor je 12e beleefd moet hebben in de Zeeuwse natuur. Dit is een mooie vorm van natuurbeleving voor zowel inwoners van Zeeland als voor gasten. Dit concept wordt uitgewerkt met recreatieondernemers. Daarbij wordt het netwerk van Gastheren benut.

Colofon

Uitgave

Provincie Zeeland

Fotografie/afbeeldingen

Voorblad/cover,

Pagina 4, 30, 31	Huibert van den Bos / Nationaal Park Oosterschelde
Pagina 2	Photographics
Pagina 6, 7	Klimbos Zeeuwse Helden
Pagina 8, 14	IVN Natuureducatie
Pagina 9, 10, 11, 15	Walter Jonkers
Pagina 11	Stichting Brabantse Natuurpoorten
Pagina 12	NBTC – NIPO Research
Pagina 13, 25	Felice Buonadonna
Pagina 14, 15	MOJdesign
Pagina 16	Terra Maris
Pagina 18, 23	Waterdunen
Pagina 19	Wilco Jacobusse
Pagina 19	Dick-Gert Smid
Pagina 20	Luc Rومان / Nationaal Park Oosterschelde
Pagina 20	Nationaal Park Oosterschelde
Pagina 20	Natuurmonumenten
Pagina 21	Geopark Schelde Delta
Pagina 22	Visualisatie Vista
Pagina 24	Misjel Decler
Pagina 25	Chiel Jacobusse
Pagina 25	John de Jong
Pagina 25	Ben Biondina
Pagina 25	Peter L. Meininger
Pagina 25	Roel van der Mast
Pagina 25	Arendo Schipper
Pagina 25	Eddy Westveer
Pagina 26	Rene Koster

Bezoekadres

Provinciehuis, Abdij 6
4331 BK Middelburg

Contact

provincie@zeeland.nl

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten op ??????

